

LES CONSTITUCIONS SINODALS MEDIEVALS DE SANT PERE D'ÀGER*

per FRANCESC FITÉ I LLEVOT

RESUM

L'estudi que presentem ofereix la transcripció completa de les constitucions sinodals medievals de Sant Pere d'Àger, manades recopilar per l'abat comendatari Llorenç Perich i editades el 1518 a Barcelona per l'impressor alemany Joan Rosembach. Aquesta edició s'acompanya d'un estudi introductorï que té en compte sobretot algunes de les normes i aspectes litúrgics que s'hi apleguen.
Paraules clau: història medieval, església catalana, litúrgia, art

THE MEDIAEVAL SYNODAL CONSTITUTIONS OF SANT PERE D'ÀGER

ABSTRACT

This paper presents the complete transcription of the mediaeval synodal constitutions of Sant Pere d'Àger, ordered to be compiled by the commendatory abbot Llorenç Perich and published in Barcelona in 1518 by the German printer Joannes Rosenbach. The transcription is accompanied by an introductory study dealing especially with some of the liturgical rules and aspects contained these synodal constitutions.

Keyboards: mediaeval history, Catalan church, liturgy, art.

* Aquest treball s'ha fet dins el grup de recerca consolidada en estudis medievals Espai, Poder i Cultura de la Universitat de Lleida i del projecte «Expresividad, sentimiento y emoción, siglos XII-XV» (HAR2016-75028-P), finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat.

INTRODUCCIÓ

El 21 de juny del 1518 sortia a la llum la primera edició de les constitucions sinodals de la canònica agustiniana de Sant Pere d'Àger, impreses a Barcelona, al taller de l'impressor alemany Joan Rosembach.¹ Foren editades per manament de l'abat comendatari Llorenç Perich (1503-1542), que feu reunir fonamentalment les constitucions medievals.² Llorenç Perich fou, a més d'abat comendatari de Sant Pere d'Àger, bisbe auxiliar de la catedral de Tarragona, quan n'era arquebisbe Gonzalo Fernández de Heredia, amb qui estava emparentat; sens dubte som davant d'una figura de relleu i d'un gran promotor artístic.³

En l'estudi que presentem, mostrem com en l'esmentada edició del 1518, bàsicament s'hi apleguen les constitucions emanades de quatre sínodes, celebrats a partir de l'any 1285: el primer, convocat per l'abat Pere

1. Llegim, al final de libel que es publica, «impressum atque explicitum Barcinone per Joannem Rosembach alemanicum impressore... Anno Domini M D XVIII vicesimo primo die juni».
2. A l'Arxiu Històric Jaume Caresmar de la Vila d'Àger, ref. 69, es conserva, procedent de l'antiga Biblioteca Capítular de Sant Pere d'Àger, un exemplar d'aquesta edició, dins un volum amb enquadernació de tapa negra del segle XVII, al qual ens referim més endavant. Conté una segona edició de les constitucions de l'any 1648, així com un segon libel, imprès també per Rosembach, i un altre llibret, adjunt a la segona edició de les constitucions, sobre el qual fem comentaris en els fulls següents. Al marge superior de les constitucions del 1518, escrit a mà, hi llegim «Constitutiones haec synodales fuerint tipis anno 1518 iussu Illmi. et Rmi. Dr. D. Laurentii Perez abatis comendataris perpetui S. Petri Agerensis et episcopi Nicopolitani». Malgrat el gruix de les constitucions que s'editen, el volum correspon a les medievals promulgades pels abats d'Àger i, com veurem, hi ha incorporada una constitució afegida, promulgada per «Guillermus episcopus sabinenesis Sancte Romane Ecclesie cardinale in partibus Hispanie apostolice sedis legatus», sobre la castedat entre els clergues (cap. LVII, f. xxxv-xxxix). Aquest s'ha identificat amb Guillem de Godin, cardenal de Santa Sabina, llegat pontifici al Concili de Valladolid del 1322 —vegeu Antonio GARCÍA (ed.), *Ager (Abadía), Barcelona, Lérida, Segorbe-Albarracín y Urgell*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 2017, col·l. «Synodicon Hispanium», XIII, p. 70. En aquesta darrera publicació, sorgida coincidint amb la finalització de la nostra transcripció, es recullen les constitucions que adjuntem en apèndix, tot i que sense els índexs i adaptades a la seva publicació, amb una revisió i afegint-hi un aparell crític sobre termes incorrectes en el text de 1518. En el nostre cas, oferim una transcripció ajustada al text original i deixem de banda aquesta tasca pel fet que ja s'ha efectuat en aquesta edició.
3. Sobre aquesta figura interessantíssima podeu consultar Francesc FITÉ, «Llorenç Perich, un abat humanista a la Col·legiata de Sant Pere d'Àger», a *Miscel·lània de les Terres de Lleida al segle XVI*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995, p. 243-296.

d'Àger (1257-1294),⁴ «Petrus abbas in synodo celebrata XVIII kalendas februarii M CC LXXXV»; el segon, per l'abat Hug de Cervelló (1333-1341),⁵ «Hugo abbas in synodo per eum celebrata, Idus Novembris, Anno M CCC XXXIII»; el tercer, per l'abat Francesc de Montllor (1348-1391),⁶ «Franciscus abbas in synodo per eum celebrata, quinta die mensis aprilis, Anno M CCC XLIX (?)»,⁷ i finalment, el quart sínode, convocat per l'abat Vicenç Segarra (1407-1433),⁸ «Vincentius abbas in synodo per eum celebrata, die veneris XIV julii, Anno M CCCC IX».⁹ Recull de sínodes als que s'afegeix, com

4. A aquest abat li pertocà viure un dels períodes més confosos de l'abadiat i es distingí pel seu gran esperit reformista, emprenent entre altres tasques la primera recopilació de les constitucions sinodals i fixant la data per la celebració dels sínodes —sobre aquest abat, podeu veure Francesc FITÉ, *Reculls de la Vall d'Àger: Període antic i medieval*, Àger, Centre d'Estudis Comarcals de la Vall d'Àger, 1985, p. 283-286.
5. De l'abat Hug de Cervelló, que fou abans canonge obrer de la catedral de Tarragona, en tenim menys informació; sabem que fou nomenat abat directament pel Papa, per exemple (vegeu F. FITÉ, *Reculls...*, p. 301).
6. Amb una estreta relació amb el comte Pere II d'Urgell, a qui casà en primeres núpcies amb Beatriu de Cardona, a Sant Vicenç de Cardona, aquest abat visqué un període de pau i prosperitat pel monestir, durant el qual s'endegà el claustre gòtic que promogué aquest comte (vegeu F. FITÉ, *Reculls...*, p. 301-302 i 244). Per a més informació sobre aquest comte, pot consultar-se com a obra més recent pel que fa al seu paper de promotor artístic Alberto VELASCO i Francesc FITÉ, «El castell Formós de Balaguer, escenari del poder comtal», «Els comtes d'Urgell promotors artístics» i «Els llibres del comte Pere II d'Urgell», a *O rei o res: La fi del comtat d'Urgell*, Balaguer, Museu de la Noguera, 2016, p. 66-87 i 96-107.
7. Segons l'edició de les constitucions de 1648 —d'on extraïem les dates de la celebració dels diferents sínodes per a aquest abat— les dates que s'hi assenyalen són «Idus november M CCC XXXIII» i «quinta die mensis aprilis...M CCC XXXIX», cosa que no pot ser, si tenim present que aquest abat no començà a governar l'abadiat fins al 1348, motiu pel qual ens hem pres la llibertat de fer referència solament al sínode del 5 d'abril, emperò corregint l'any per un de més creïble (1349), a l'espera de veure si cal revisar la data del seu nomenament com a abat de Sant Pere, cosa de la qual dubtem.
8. Aquest abat viu la caiguda del comtat d'Urgell i una nova crisi per a l'abadia. Endemés, és el darrer abat amb permanència a l'abadia. El més destacat dins la promoció artística és la vera creu d'argent que feu fabricar per contenir el «*Lignum Crucis*» que duu senyal de Lleida (vegeu F. FITÉ, *Reculls...*, p. 309 i 313-314; Jaume BARRACHINA, «Creu Reliquiari ("Vera Creu")», a *La Seu Vella, la catedral, els promotors, els artistes*, s. XIII a s. XV, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1991, p. 159-160).
9. Hem d'indicar que la data de celebració d'aquests sínodes l'hem extreta de la segona edició de les constitucions sinodals, la del 1648, a la qual suara ens referirem, ja que tots els sínodes hi venen encapçalats pels abats promotors i la data de celebració. Mercès a això, podem manifestar que per aquesta segona edició, a més d'emprar-se la primera del 1518 (objecte del nostre estudi), es consultaren els reculls medievals manuscrits

hem assenyalat, un segon llibel, editat quasi al mateix temps i pel mateix impressor,¹⁰ que ometem transcriure aquí,¹¹ encapçalat per la rúbrica següent: «Constitutiones sacrorum consilium provincialium Tarracone: de invasoribus ad instar quarum procedunt constitutiones abbatiatus Sancti Petri Agerensis nullius Diocesis sed ad Ecclesiam Romanam, tam in capite quam in membris nullo medio pertinentis. Contra invasores et raptos personarum rerum ecclesiasticarum et locorum ecclesiarum dicti abbatiatus». Com s'indica, va servir per a la confecció de moltes de les constitucions sinodals d'Àger.¹²

anteriors que havien servit ja per a la confecció de la primera edició. També s'hi va transcriure l'epístola escrita per Llorenç Perich per encapçalar l'esmentada edició del 1518. Actualment, l'original d'aquesta epístola s'ha perdut i l'hem afegida a la nostra transcripció per completar íntegrament l'edició.

10. Al darrer foli del llibel llegim «Impressum atque explicitum Barcinone: per Joannem Rosembach alemanicum impressorem... Anno Domini M D XVIII, vicesimo sexto die mensis junii», és a dir, s'edità cinc dies després de les constitucions. A l'encapçalament del llibel hi ha dos gravats: un amb una representació de sant Pere, sota la rúbrica, i, a la plana següent, la representació de la Mare de Déu del Roser amb una figura devota agenollada als seus peus, a la qual corona amb flors la Mare de Déu. Tot i que aquesta estampa fou una de les de repertori de l'impressor per il·lustrar les seves edicions, ja que la mateixa estampa surt editada a la *Vita Christi del seraphic doctor Sant Joan Bonaventura*, estampada per Rosembach a Montserrat (vegeu Valeri SERRA I BOLDÚ, *Llibre d'or del Rosari a Catalunya*, Barcelona, Oliva de Vilanova, 1925, p. 253), podem pensar que fou elegida per Llorenç Perich per ser devot de la Mare de Déu del Roser. A la col·legiata de Sant Pere d'Àger hi hagué un altar dedicat a la Mare de Déu del Roser, que podria haver estat promogut per ell.
11. Aquestes constitucions sorgides dels concilis provincials tarraconenses, bàsicament, es transcriuen en l'obra esmentada: A. GARCÍA (ed.), *Ager (Abadía)*..., p. 73-111.
12. En el llibel esmentat (de 19 folis), es recullen constitucions promogudes per l'arquebisbe Pere d'Albalat, «Petrus archiepiscopo in quinto consilio»; constitucions promulgades per l'arquebisbe Pere de Cardona, «Constitutiones edite in consilio primo provinciali tarracon. Celebrato (in) Barchinone per Illmum. et Rvdmum Petrum de Cardona (cap. xxxv)», i les promulgades pel rei Pere a Lleida, «Constitutio edita in civitate Illerde per Dominum Regem Petrum anticum... (cap. xxxvii)». Sobre aquests concilis provincials i una selecció de constitucions, hom pot consultar: *Concilis provincials tarraconenses*, introducció i traducció de J. M. Marqués, Barcelona, Proa, 1994 («Clàssics del Cristianisme», 50 bis). Pel que fa al V Concili de Pere d'Albalat, vegeu concretament les pàgines 113-114. Quant a Pere d'Albalat (1237-1251), sabem que tingué una relació molt estreta amb el rei Jaume I, com també amb els comtes d'Urgell, i que, abans de ser nomenat arquebisbe, fou bisbe de Lleida; el seu noble germà Benet donà suport al dit rei en la conquesta de València, potser per això llur germà Andreu d'Albalat (1248-1276) fou nomenat bisbe de València; era dominic i fou enviat a Sant Pere d'Àger per reformar el monestir (vegeu Fra Pere SANAHUJA, *Historia de la Villa de Ager*, Barcelona, Seráfica, 1961, p. 151). En l'obra de Sanahuja apareix com a Arnau, cosa que és una

Sabem que els sínodes eren convocats per l'ordinari, és a dir, el bisbe o prelats inferiors amb facultats quasi episcopals, com fora el cas dels abats d'Àger o dels arxiprestes ja en època moderna.¹³ En els sínodes es prenién acords i alguns d'aquests es convertien en regles, és a dir, en texts legislatius que per la forma d'elaborar-los esdevenien veritables «constitucions», semblants a les promulgades pels reis catalanoaragonesos en llurs corts. Aquestes constitucions sinodals se solien ordenar en reculls o col·leccions — i temàticament — i s'anaven actualitzant, com es fa palès en els reculls fets a Àger a partir del 1285. Aquestes recopilacions, en un primer moment, s'elaboraven manualment, de forma manuscrita, i més tard s'acabaran editant fins a convertir-se en un fons documental, força interessant per conèixer aspectes relacionats amb els costums i les pràctiques espirituals o pròpiament litúrgiques de les comunitats canòniques, com les que aquí esmentem i comentem.¹⁴

Sembla que la producció de constitucions sinodals fou destacada durant els segles XIII-XIV, mentre que en els segles XV-XVI minvà, i cal esperar al segle XVII per tornar a trobar un impuls important en la producció d'aquests documents, molt possiblement per la repercussió del Concili de Trento. Així es fa palès, per exemple, al bisbat de la Seu d'Urgell¹⁵ o al priorat de Santa Maria de Meià i a Àger igualment. Aquest procés de recuperació sembla que s'endegà ja a mitjan segle XVI, primerament fent una revisió de les constitucions sinodals medievals.¹⁶

En el cas d'Àger, ho hem ja dit, la primera edició impresa d'un recull de constitucions medieval veié la llum el 21 de juny de 1518, per iniciativa de l'abat comendatari Llorenç Peric. De fet, aquest es limità a promoure

errada que cal tenir present. Segons l'edició esmentada de les dites constitucions (supra n. 11, p. 10), no solament es creu que serviren de model, ans que es possessin en vigor dins l'abadiat i que prenguessin valor sinodal. En tot cas, com s'indica, la primera constitució del capítol XXII, promulgada per l'abat Francesc MONTLLOR, palesa perfectament haver-ne pres model.

13. Com en el cas d'altres canòniques agustinianes («vere nullius»), la canònica de Sant Pere d'Àger fou secularitzada al segle XVI, en època del rei Felip II, substituint la figura de l'abat per la de l'arxipreste, mantenint emperò els mateixos atributs i privilegis (vegeu Francesc FITÉ, «La secularización de la canónica de San Pedro de Ager. Cuestiones habidas con la Universidad de Lleida», *Memoria Ecclesiae*, 8 (1996), p. 149-174).
14. Vegeu Enric MOLINÉ, «Les Constitucions Sinodals d'Àger i Meià», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, 13 (2), 1993, p. 163-169.
15. En l'esmentada edició es transcriuen també les constitucions de la catedral de la Seu d'Urgell (vegeu A. García, ed., *Ager (abadía)...*, p. 474-645).
16. *Ibid.*, p. 163-164.

una tasca de recopilació de les constitucions medievals manuscrites aplegades des del segle XIII.¹⁷ La segona edició no tingué lloc fins al 1648, fruit d'una nova recopilació que inclou les constitucions afegides a les medievals anteriors. Aquesta edició es feu per iniciativa de l'arxipreste Joan Fort (1693-1652).¹⁸ Les medievals, en aquesta edició, es limiten a transcriure-les i a actualitzar-ne el llatí, incloent-hi endemés, en l'encapçalament, la transcripció de l'epístola de l'abat Llorenç Peric, com ja hem indicat.

El corpus d'aquesta segona edició de 1648 compren 172 pàgines i s'estampà a Barcelona, com en el cas de la primera. De les diferents constitucions aplegades, cal remarcar que totes van encapçalades pel nom de l'abat, la data del sínode en el qual foren acordades i un resum en cursiva de cada constitució, a manera de títol, per tot seguit oferir el text legal de cada constitució. L'edició la conformen un total de 114 constitucions, repartides en 43 apartats que omplen els primers 102 folis,¹⁹ als quals s'adjunta un annex, conformat per uns setanta folis més, dedicat a les fórmules documentals per a ús dels rectors i altri per al regiment de la cura d'ànimes a les parròquies i llocs de «la Diòcesi d'Àger, del Principat de Catalunya», s'assenyala. Es tracta de formulacions sobre vendes, arrendaments en diferents circumstàncies de béns immobles i de censals de diverses maneres, inclosos models de rebuts de reconeixement de deute, tot en llatí, a excepció dels capítols matrimonials i testamentaris que hi apareixen en català.²⁰

En aquesta introducció sobre les constitucions sinodals d'Àger, ens queda referir-nos a la darrera recopilació, editada vint anys més tard, l'any 1665, per iniciativa de l'arxipreste Francesc de Siscar i de Gravalosa (1662-1705). Aquesta nova edició resulta molt menys important, ja que s'afegiren a les anteriors únicament nou constitucions, mentre que se'n

17. Es tracta de quaranta folis en paper, tinta negra i rúbriques en vermell, amb els folis numerats amb numeració romana, amb un sol paràgraf per foli, de trenta-tres línies cadascun, on s'ha omès la numeració dels folis 18 i 28.

18. Aquest arxipreste fou presentat pel rei de França Lluís XIV i proclamat pel papa Urbà VIII el 19 d'agost de 1643. Un cop finida la Guerra dels Set anys o dels Segadors, fou destituït (vegeu fra Pere SANAHUJA, *Historia de la villa...*, p. 274).

19. *Ibid.* supra n. 14, p. 167.

20. Aquest annex ve encapçalat pel títol següent: «Formulae instrumentorum, quibus uti debent rectores, et alii curam animarum regentes in parochiis, et locis Diocesis Agerensis, intra Principatum Cathaloniae constitutis, in consiciendis instrumentis, quibus ad id auctoritas de consuetudine usu, et observantia tributa censetur».

suprimiren tretze, les promulgades per Joan Fort, a qui es fa desaparèixer totalment d'aquesta nova edició, la qual cosa fa palesa la *damnatio memoriae* que tenia com a objectiu submergir Joan Fort en l'oblit. Fou, un cop finida la Guerra dels Segadors, que es va voler esborrar tot record de la seva actuació durant la fase de domini francès al Principat.²¹ Per concloure, cal dir que es tracta d'una edició menys curosa i amb notables errors que converteixen l'obra en una simple còpia de les anteriors.²²

CONTINGUT DE LES CONSTITUCIONS

No és la nostra intenció aprofundir en el contingut de les diferents constitucions sinodals. Ens limitarem a fer-ne un petit comentari. Repartides en 56 capítols — o 31 rúbriques si ens atenim al text —, el nombre de constitucions supera llargament el centenar. Al final del text hi ha afegit un índex alfabètic per facilitar llur consulta.

Les primeres constitucions fixen la data i altres consideracions per a la celebració i l'assistència als sínodes, que es determina que se celebrin bianualment i a la «II Feria post dominicam in albis», amb obligació d'assistir-hi i vestint de forma honesta (cap. I-III). Tot seguit, s'inclouen les constitucions emanades dels sagraments: el baptisme és el primer sobre el qual es fixen normes, entre les quals hi ha el baptisme per immersió, segons la tradició paleocristiana que prescrivia tres immersions (cap. IV, f. IVr, «g»)²³. L'ordre amb què s'ofereixen els sagraments és la tradicional.

21. *Ibid.* supra n. 14, p. 167-168.

22. En la mateixa època, l'any 1659, sortien de l'empremta les constitucions sinodals del Priorat de Santa Maria de Meià, per iniciativa del prior Josep Jalpí i Julià (1604-1678), una edició que havia estat precedida per una del 1647, que es va perdre. En tot cas, en aquesta edició es diferencia entre aquestes constitucions i les velles, que podem creure que eren medievals, com les d'Àger (vegeu E. MOLINÉ, *op. cit.*, p. 168). A Jaume VILLANUEVA, *Viaje literario a las Iglesias de España*, tom 9: *Viage a Solsona, Afger y Urgel, 1806-1807*, València, 1821, p. 149, s'hi pot llegir «He visto y disfrutado para mis ritos la colección de todos los sínodos que publicó en 1665 el archipreste D. Francisco Ciscar...» i, a més, es remarca com l'edició més important, emperò, és la de 1518.

23. Sobre la immersió en el bateig, vegeu Ambròs de MILÀ, *Els sagraments: Els deures*, introd. i trad. De P. Villalba i Varneda, Barcelona, Proa, 1992, col·l. «Clàssics del Cristiannisme», 32, p. 19-20, i també Ciril d'ALEXANDRIA, *Catequesis baptismals*, Barcelona, Proa, 1997, col·l. «Clàssics del Cristiannisme», 67, p. 30-38. Aquesta singularitat ens ha portat a relacionar aquest ritus amb la batejadora que hi havia a la col·legiata de Sant Pere d'Àger, un sarcòfag romà reaprofitat (vegeu Francesc FITÉ, «Arte y poder: obres de

Per això, el sagrament de la confirmació, com era costum establert, segueix al del bateig (cap. vii) i, tot seguit, es fixen normes per al sagrament de la penitència (cap. x) i per al de l'extremunció (cap. xi).

En el capítol següent (cap. xii) s'aborda el sagrament de l'eucaristia, on es comença precisant com ha de portar-se l'eucaristia als malalts — «cum reverentia defferatur honorifice ante pectus, semper lumine precedentem, et cruce ac aqua benedicta, et cum campanella» — i assenyalant que el sacerdot «induat superpellicium et stolam». També s'estableix que el sacerdot ha de portar la sagrada forma amb molta reverència «in calice vel pixide multum honeste» i que han de recitar-se els set psalms penitencials. Aquestes i altres normes resten fixades, com l'ús de vi pur, que es mana emprar en la missa «rubeum potius quam album ministretur in calice»; de la mateixa manera, per a les sagrades formes es mana l'ús de «grano frumenti» i de cap altre, i, pel que fa als corporals, s'assenyala que han de ser de «panno puro lineo». També indica com ha de ser el calze: «calice aureo vel argenteo ac etiam stagneo aliquatenus celebretur» (cap. xii, f. xir). Aquest és un capítol extens ple d'interès per als aspectes litúrgics. Quant a l'aixovar litúrgic, es prescriu que solament el pot consagrar el bisbe: «soli episcopi possunt confirmare, consecrare virgines et ecclesias dedicare, clericos ordinari, cruces, vestimenta, calices et corporalia bendicere secundum canonum instituta» (cap. vii, f. vv). Els dos darrers sagraments sobre els quals es fixen normes són els del matrimoni (cap. xiii) i «De Sacramento ordinis» (cap. xv).

A continuació (cap. xvi), en el sínode promogut per l'abat Hug de Cervelló, es fixen normes entorn de la celebració dels oficis divins i hores canòniques, que s'indica se celebrin «secundum consuetam officiorum»,²⁴ un manuscrit malauradament avui perdut que conservem en el cas de Lleida.²⁵ Els oficis, tal com veiem en aquest mateix capítol, prenen el mo-

prestigio y símbolos de poder. Algunos ejemplos catalano-ribagorzanos», a *Imágenes del poder en la Edad Media. Estudios in memoriam del prof. Dr. Fernando Galván Freile*, vol. II, Lleó, Universitat de Lleó, 2011, p. 197-204.

24. En aquest sentit llegim al cap. xi, f. 8v: «Item mandamus quod sacerdotes parrochiales omnes habeant librum in quo continetur ordo extreme unctionis, quatezismi et baptismi huiusmodi que dicitur manuale ordinarium officiorum ecclesie secundum consuetudinem ecclesie Sancti Petri Ageris...».

25. A Lleida es conserva del segle xv una consuetud dels oficis; vegeu Francesc FITÉ, «La Pretiosa LC.0027 y la Consuetud RC.0031, dos interesantes manuscritos litúrgicos del Archivo Capitular de Lleida para el estudio de la litúrgia estacional en la Seu Vella de

del dels que se celebraven a la catedral de la Seu d'Urgell i a la catedral de Lleida.²⁶ Les constitucions que segueixen fixen normes sobre «De vita et honestate clericorum», amb instruccions com, per exemple, «populo symbolum fidei exponent»; que per la Quaresma «dicantur semper novem lectiones pro defunctis facientes officium de feria», o els dejunis «semper quattuor tempora» (el primer, a l'Advent; el segon, a la Quaresma; el tercer, «in festivitate Penthecostes», i el quart, al mes de setembre). D'altra banda, es fixen normes per a la vestimenta, com ara la prohibició de l'ús de botons («botones in vestibus nisi de panno aut cirico»), així com la de dur «apertis vestibus» (cap. XVIII-XIX).

Un extens capítol està dedicat a l'excomunió (cap. XX), com també el següent (cap. XXI), en el qual es fa un recull de les constitucions emanades del sínode promogut per l'abat Francesc Montllor. Tot seguit, s'estableixen constitucions entorn de les sepultures i la seva elecció (cap. XXIII-XXIV), i de les penes en què poden incorre els no observants de les constitucions que es mana que estiguin en totes les parròquies (cap. XXVI) i es prohibeix taxativament «ludere ad taxillos» (cap. XXVII, f. XXIV^v), és a dir, daus. Per als pecats majors, com homicidis d'infants, es prescriu la penitència quaresmal que s'acostuma a imposar pels grans pecats en centres catedralicis. Llegim que els pecadors «in die mercurii cinerum veniant ad confitendum peccatum supradictum ad locum Ageris, et ibidem penitentiam condignam et salutem recipiendum. In super die iovis cene in abdomada sancta ad locum predictum personaliter accedant recepturi reconciliacionem... in ecclesia dei solitam» (cap. XXXVIII, f. XXIV^v).²⁷

En el capítol XL es fixen normes sobre els testaments i les darreres voluntats. Un dels capítols més interessants és el XLV, en què l'abat Francesc Montllor fixa la relació de festes de l'abadiat, entre les quals hi ha les prò-

Lleida», a Eduardo CARRERO (coord.), *El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, Objeto Perdido, 2014, p. 105-136, i també Francesc FITÉ, «Un primer apropament al santoral de la Consueta RC.0031 (*Olim* Roda 13) de l'Arxiu Capítular de Lleida, del segle XV», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* (Barcelona), núm. XXIII (2015), p. 135-180.

26. Llegim celebrar «hore divine ad nocturne et alia divina officia, secundum consuetam officiorum, et divinarum observationum ecclesie seu diocessim urgellensis, et in aliis secundum obervationem seu consuetam ecclesie seu diocesim illardensis» (cap. XVI, f. XIV^r).

27. Aquí no es descriu tot el cerimonial a l'entorn de dita penitència que sí que l'hem documentat a la catedral de Lleida (vegeu F. FITÉ, «La Pretiosa LC.0027...», p. 124.

pies del temporal i del santoral, entre elles les locals, com la festa de sant Vicenç, el patró de la vila d'Àger.²⁸

Segueixen, finalment, constitucions «contra notarios iniurantes» (cap. XLVI) i sobre els beneficis (cap. XLVII-LIII); també sobre vacants i subvencions aplicades a «fabrice et candeles Ligni Domini»²⁹ (cap. LII-LIII). Aquí es reitera la normativa sobre el vestuari. Es mana que els canonges en els oficis solemnes i les processons «suppellicia portent et non capucia», sota pena d'haver de pagar 10 sous. Endemés, s'indica que els oficis «cantando fiat et non voce submissa» (cap. LIV). La resta de constitucions tracten sobre les absències dels beneficiats «a suis beneficiis» (cap. LV), el dret a elegir confessor i finalment el comportament dels clergues, en dos extensos capítols (cap. LVI-LVII).

Bé, la lectura atenta de les constitucions ens ofereix normes de clar interès per a la litúrgia, com les apuntades, i moltes altres, que es refereixen als vasos sagrats, la celebració de la missa i altres aspectes d'interès que ometem tractar en aquest treball introductori. Per concloure, volem fer esment novament de les dues il·lustracions que afegim (figures 1 i 2), que apareixen al segon llibel i són interessants la primera perquè hi apareix representat sant Pere (figura 1), el patró de la Canònica, i la segona per tractar-se d'una representació de la Mare de Déu del Roser, a la qual devia ser devot Llorenç Perich (figura 2). No cal dir que estem davant d'una estampa semblant a les que corrien en l'època, perfectament comparable a alguns exemples de finals del segle XV, com el gravat estampat a Barcelona per Francesc Domènech (1488) sobre planxa de coure — conservat actualment a Brussel·les³⁰ —, l'estampa d'Israel van Meckenem — guardada a la Biblioteca Reial de Brussel·les — o la xilografia anònima amb quatre àngels flanquejant la Mare de Déu — conservada al Warburg Institute de Londres. En tots els casos, es mostra la Verge coronada, portant el nen, amb raigs irradiant del seu cos i amb flors al seu entorn i a la mà.³¹ No hi

28. Sobre sant Vicenç, podeu veure Francesc FITÉ, «Algunes qüestions sobre la iconografia i el culte a Sant Vicenç Màrtir a Catalunya, en època medieval», a Francesca ESPAÑOL i Francesc FITÉ (ed.), *Hagiografia peninsular en els segles medievals*, Lleida, Universitat de Lleida, 2008, p. 189-192.

29. Ens hem referit ja a la creu reliquiari o vera creu (vegeu supra nota 8).

30. En l'obra esmentada supra n. 10 (vegeu Valeri SERRA i BOLDÚ, *Llibre d'or del Rosari...*, p. 256), hi surt publicada amb comentaris.

31. Per a la iconografia de la Mare de Déu del Roser, vegeu Valeri SERRA i BOLDÚ, *Llibre d'or del Rosari...*, p. 250-251.

ha dubte que aquesta representació s'inscriu en el context nòrdic d'imatges que arriben, en el nostre cas, a través de l'impressor Joan Rosembach, oriünd de Heidelberg i amb taller a Barcelona en aquell moment.³²

32. El nostre impressor, com indiquem, procedia de Heidelberg i després de tenir taller a Tarragona, acabà establint-se a Barcelona, fins a la seva mort (1530). Sobre el tema, vegeu Juan CARRETE, Fernando CHECA i Valeriano BOZAL, *El grabado en España (siglos XV-XVIII)*, Madrid, Espasa Calpe, 1987, col·l. «Summa Artis», XXXI, p. 22, 45, 143 i 149; Josep M. MADURELL i Jordi RUBIO i BALAGUER, *Documentos para la història de la imprenta i librería en Barcelona (1474-1553)*, Barcelona, Gremio de Editores, 1955; Jordi RUBIÓ, *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, col·l. «Biblioteca Abat Oliba», 128, p. 239-242 i 268-273; Antonio GALLEGU, *Historia del grabado en España*, Madrid, Cátedra, 1979, p. 40-43; Hugo KHERER, *Alemania en España: Influxos y contactos a través de los siglos*, Madrid, Aguilar, 1966, p. 41; Juan AINAUD, *Grabado*, Madrid, Plus Ultra, 1958, col·l. «Ars Hispaniae», XVIII, p. 251-252. Hom pot afegir de Ludwig KLAIBER, «Katalonien in der deutschen Wissenschaft», *Spanische Forschungen des Göres-Gesellschaft* (Munic), vol. VI (1973), p. 449. Com és sabut la visió de la verge es basa en la visió de sant Domènec (1170-1221), que es difongué precisament durant el segle XV (vegeu *Art de Catalunya*, vol. 10, Barcelona, 2000, p. 158-9, i també Valeri SERRA i BOLDÚ, *Llibre d'or del Rosari...*, p. 2-5). Sabem que Rosembach tingué taller destacat a Montserrat, on ja hem citat una publicació il·lustrada amb l'estampa nostra (vegeu supra n. 10) i també sembla que s'hi edità vers el 1520 un breviar, encomanat pel bisbe Tormo, així com un llibre d'hores romanes (vegeu Francesc Xavier ALTÉS i AGUILÓ, *Missale Vicense 1496*, Barcelona, IEC, 2001, p. 35).

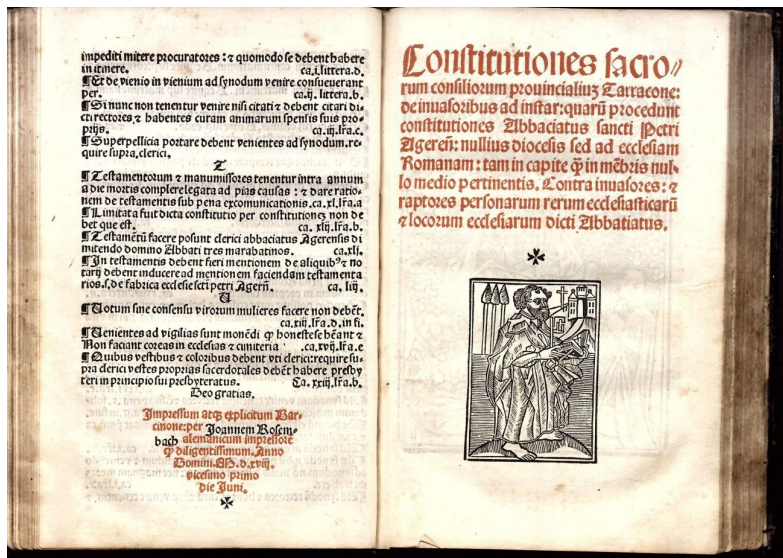

Figura 1. Full final de les constitucions i inicial del segon llibel amb la representació de sant Pere (f. 1r) (fot. Anna Esteve; Arxiu Històric Jaume Caresmar de la Vila d'Àger, ref. 69).

Figura 2. Representació de la Mare de Déu del Roser coronant molt possiblement el promotor, Llorenç Perich (f. 1v) (fot. Anna Esteve; Arxiu Històric Jaume Caresmar de la Vila d'Àger, ref. 69).

Apèndix documental:**Constitucions sinodals de Sant Pere d'Àger (1518)****Epístola Introductòria**

Nos Laurentius, miseratione divina, et apostolice sedis gratia episcopus Nicopolitanus, et perpetuus administrator abbaciatus agerensis, nullius dioecesis, set tam in capite quam in membris ad Ecclesiam Romanam nullo medio pertinentis. Universis, et singulis prioribus, canonicis, clericis, curatis, et non curatis per dictum nostrum abbaciatum constitutis, presentibus, et futuris, salutem in Domino. Noveritis, Quot nos considerantes esse parum iura condere nisi sint qui ea executioni, mandent, et tueantur. Et videntes constitutiones abbatiales nostrorum predecessorum oblivioni quasi traditas, in grave periculum animarum curam habentium, qui eas sub certis penis in dictis constitutionibus contentis teneri, et penes se habere deberent, et fere nullus repertus fuerit qui eas penas se tenuerit maxime contra invasores ad instar constitutionum Sacrorum Conciliorum Tarraconensium ut dicto periculo animarum, et indemnitati ecclesiarum dicti abbaciatus consulere possemus. Et ut officium divinum augetur, et nostram conscientiam exoneremus, synodum celebrare decrevimus. Quam quinto Idus Februarii dicto anno M D XVIII in ecclesia nostri Monasterii Sancti Petri Agerensis vocati, et interessentibus omnibus fratribus nostris canonicis dicti monasterii, et prioribus, rectoribus, et habentibus curam animarum, et certis clericis beneficiatis dicti nostri abbaciatus, ac etiam de facto celebravimus. In qua quidem synodo dictas constitutiones in conspectu omnium supradictorum legi fecimus, et ipsis audientibus, et consentientibus approbavimus, et confirmavimus. Et ut deinceps ignorantie causam allegare non possint, expensis omnium supradictorum redactas sub meliori modo, et ordine quo potuimus impressoribus imprimendas dedimus. Qua propter mandamus omnibus vobis predictis prioribus, rectoribus, et habentibus curam animarum, ac aliis clericis dicti nostri abbaciatus virtute sancte obedientie, quatenus eas habeatis legatis, et contenta in eis observetis sub penis, et censuris in eis contentis dato loco, et die quibus supra, et sunt que sequuntur.

Constitucions

(f. *nr*) (Al marge superior a mà): «Constitutiones haec synodales fuerunt tipis anno 1518 iusu Illmi. et Rmi. Dr. D. Laurentii Perez abatis comendatarii perpetui S. Petri Agerensis et episcopi Nicopolitani.»

(rúbrica en vermell): **Incipiunt constitutiones Venerabilis Patris Petri, Dei gratia Agerensis abbatis. Edite in synodo agerensi. Anno Domini millesimo duecentesimo octuagesimo quinto XVIII kalendas februarii. Que legantur in synodis per abbates annuatim ad doctrinam simplicium sacerdotum.**

Nos Petrus Dei gratia agerensis abbas, ad honorem Domini nostri Iesuchristi, et ecclesie agerensis utilitatibus sponse nostre propensius intendentes, tractatu habito diligenti cum fratribus nostris in clericorum nostri abbaciatus, synodo specialiter congregata, prohibitiones et precepta secundum canonum instituta, que ex diversis auctoritatibus et statutis sumpsimus pro ut sunt rationi persona, atque iuri. Et quod saluti animarum et bonis clericorum moribus novimus expedire duximus inferius annotari.

De synodo celebratione

cap. I

«a» In primis igitur statuimus quod de cetero quolibet anno secunda feria post dominicam qua cantatur Quasimodo dies ad synodum celebrandam, in qua clerici conveniant, sit assignata, et die martis, mercuriis et iouis si visum fuerit abbati synodus continue teneatur. In qua synodo clerici cum mantellis, vel capis rotundis, aut superpelliciis ieiuni honeste conveniant, pro ut decet. Et in synodo pacifice audiant que legentur. Et si aliquod habuerint dubium, ab abbate querant postmodum vel ab eius clericis, et eisdem questionibus satisfaciant.

«b» Nec tamen tempore synodo aliquid per abbatem a clericis exhigatur, set eis in suis dubitationibus respondeatur pacifice sine murmure, synodo celebrata. Caveant etiam sacerdotes ne nimis festinent venire ad synodum apud agerensem, nec magnam ibídem contrahant moram quoniam ex mora ipsorum grave posset parrochianorum animabus periculum imminere.

«c» Item precipimus quod clerici habentes curam animarum omnes veniant. (f. 117) Ad synodum, nisi infirmitate aut alia canonica necessitate fuerint impediti. Et tunc mittant suos capellanos aut clericos loco sui, et euntes sive redeuntes a synodo presbyteri honeste se habeant, et ambulent, ac honesta querant hospici ne statutus clericorum in laicorum contentum vertatur, et opprobrium, qua die si non venerint suspendantur, et arbitrio abbatis canonice puniantur.

Hugo primus abbas agerensis in synodo sua celebrata, Idus Novembris, anno MCCC XXXIII

cap. II

«a» Sane in synodo reverendi patris Petri bone memorie predecessoris nostri constitutum fuit. Quod annis singulis celebraretur synodus in egarensi ecclesia secunda feria post dominicam in albis in qua officium Quasimodo in ecclesia decantatur. Sed quia ex causa frequenti synodi celebratione nostri subditi gravarentur laboribus personalibus et expensis quos alias cupimus suis damnis et gravaminibus revelari.

«b» Statuimus quod de cetero de biennio in bienium in iam dictis terminis et loco post annum incipiendo completum, dicta synodus celebretur, nisi alia iusta causa extiterit illam infra dictum biennium celebraturam duximus ordinandum. Quaquidem die de biennio in biennium assignata omnes clerici iuxta tenorem constitutionis predictae teneantur sine aliqua notificatione venire apud agerensem ecclesiam ad dictam synodum celebrandam.

Franciscus primus abbas agerensis in synodo sua celebrata, quinta die mensis aprilis. Anno M CCC XXXIX

cap. III

«a» In primis attendentes fuisse in generali synodo per reverendum in Christo Patrem Dominum Hugonem predecessorem ordinatum quod II feria post dominicam in Albis qua in dei ecclesia decantatur officium Quasimodo, celebretur synodus generalis de biennio in biennium in monasterio et loco agerensi. Et omnes clerici nostri abbaciatu sine aliqua notificatione adesse teneantur termino et loco supradictis, nisi ex iusta causa per abbatem (f. IIIr) agerensem infra biennium fore celebrandum existeretur ordinandum.

«b» Attendentes in super quod clerici rectores possint veris similiter oblivisti dictam synodum illo tempore fore celebrandam, eo quod memoria hominis labilis existat, et plures ex dictis clericis in beneficiis suis de novo recepti, probabiliter haberent causam ignorandi terminum synodum ante dictum. Inclinati supplicationibus dictorum rectorum et aliorum clericorum tanquam iustis.

«c» Statuimus et ordinamus quod non obstantem constitutione predicta semper in dicto biennio, et etiam si ex causa legitima ante biennium vel post, pro ut abbati agerensi videbitur expedire, ipsa synodus (f. IIIr) fuerit celebranda debeant rectores ecclesiarum per abbatem agerensem,

personaliter citari, sumptibus tamen et expensis dictorum rectorum clericorum qui venire omnino teneantur, nisi legitimo impedimento detenti, non valeant personaliter interesse. Et tunc suos mittant clericos, tanquam procuratores in scripturam loco sui impedimenta suorum dominorum absentium allegantes et fidem facientes de eisdem

De Sacramentis et primo, de Sacramento baptismi

cap. IV

«a» Septem sunt sacramenta ecclesie, que per hunc versum possunt haberi. Abluo, firmo, cibo, penitet uxor ordinat unxit. Et mandamus quod ipsis omnibus sacramentis clericis et laicis magna exhibetur reverentia, et populo ab ipsis sacerdotibus predicetur. Et quia baptismus ianua est sacramentorum omnium fundamentum. Mandamus quod cum magna celebretur cautela maxime in distinctione verborum et prolatione, in quibus tota virtus consistit sacramenti et salus puerorum.

«b» Ista enim verba semper debet proferre sacerdos sine aliqua simcopia. Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Semper nominando puerum vel puellam. Presbyteri moneant laycos quod in necessitate cum timeretur de morte puerorum possint masculi si affuerint, vel femine si masculi presentes non fuerint (f. IIIv) pueros baptizate. Dicentes Petre. Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Hoc idem si alii non sint possint facere pater et mater cum de vita fuerit dubitatum. Si vixerit puer realiter baptizatus ad ecclesiam apportetur. Et tibi cathetizetur et ungetur chrismate sed non rebatizetur, quia suppleri debet caute, quod est necessitate fuerat preter missum.

«c» Nec tamen in aliquo liquore baptizetur, nisi in aqua calida vel frigida, et in vase mundo ligneo, lapideo vel quolibet alio, vel si vas haberi non poterit, fundatur aqua super caput baptizandi, et dicantur verba quibus debet aliquis baptizari, et si verba predicta non essent prolata ut superius dictum est, non dicatur aliquis baptizatus. Et si dubitaretur de aliquo utrum esset baptizatus, ut quia forte baptizans non recordatur ad plenum de verbis in baptismo, vel circumstantes discordant, vel forte infans exponitus est inventus, baptizetur. Sed sacerdos dicat in prolatione verborum Petre si es baptizatus non te baptizo sed si non es baptizatus, ego te baptizo. In nomine Patris et filii et Spiritus Sancti amen. Quia iniuria non debet fieri sacramento, sed in tali dubio stetur testimonio unius, si plures testes haberi non possunt.

«d» Et pro baptismo aliquid non queratur. Sed si datum fuerit gratis recipiatur. Fontes cohopti mundi et nitidi teneantur, et cum omni diligentia custodiantur. Et aqua de octo in octo diebus mittetur, ne putrefiat et caveant sacerdotes ne de aqua sortilegia fiant. Et ultra tres compatres ad levandum puerum de sacro fonte non admittantur, quia inde matrimonia impediuntur, et illud presbyteri populo predicent, quod si maritus levat puerum de sacro fonte, uxor que est in domo est commater et converso.

«e» Illud autem non est preter mittendum, quando layci in necessitate baptizant pueros, sacerdos debet querere diligenter qualiter laycus dixi verba. Et si invenerit ut superius dictum est bene quidem. Si autem non baptizet, vel si mortuus fuerit, non tradatur corpus ecclesiastice sepulture. Chrisma vero oleum (f. ivr) infirmorum et oleum cathecuminum sub fideli custodia clavibus adhibitis teneantur, ne possin[t] amalivolis usurpari. Et quia semper ista sacramenta quolibet anno in Sancto die Iovis a solis episcopis benciduntur, mandamus quod ultra diem illam chrisma vetus, et oleum penitus refutetur. Et ponatur in lampade, vel infundant infra fontes ecclesie baptismales, et in aqua currenti laventur ampulle, et novum chrisma et oleum ponatur ibídem. Et de novo chrismate et oleo per totum annum iniungantur pueri baptizandi. Et si forsitan contingeret oleum vel chrisma defficere in continenti mittatur pro chrismate et oleo, et si haberi non poterit vel absque periculo expectari. Si aliquid residui fuerit admisceant presbyteri residuo chrismatis, vel olei aliud oleum non consecratum, et ex eis iniunctiones faciant supradictas. Et in vigília Pasche, et in Penthecostes in qualibet parrochiali ecclesia generalis baptismus. Si baptizandi fuerint pueri celebretur, honeste persone mittantur pro chrismate.

«f» Item statuimus quod presbyteri in tradicionem ipsius baptismi hanc formam studeant observare, ut infantem ter iniungendo in aqua baptizans, dicat sic Petre vel Martine, Ego te baptizo ut supra, si tamen prima immersio facta fuerit tantum, erit nichilominus baptizatus. Et licet proprium nomen infanti non fuerit impositum vel patrinum vel patrinam non habuerit nec dictum fuerit. Ego dum tamen infantem immergendo in aqua a baptizante, dictum fuerit baptizo te in nomine Patris et filii et Spiritus Sancti amen. Etiam infants nichilominus est baptizatus, si tamen tanta aque copia haberi non possit ut infans in ea totaliter mergi possit cum scutella vel cippo vel alio vase aliqua quantitas aque super caput infantis infundatur a baptizante, et refundendo dicat baptizans Ego te baptizo et caetera ut supra. Et hoc idem populo exponatur, et necessitate cessante

omnibus laycis et etiam clericis, nisi fuerint in presbyteros ritte secundum claves ecclesie ordinati (f. *IVv*) quathezismum faciendi baptizandi, mortuos sepeliendi interdicimus potestatem substinentes quod diachoni et subdiachoni predicta possent facere, ubi sacerdos presens non est, vel ea facere nequit, ubi necessitatis articulus immineret.

«g» Interdicimus etiam statuendo firmiter prohibemus, ne in patrinum regularis aliquis admittatur. Nec aliquis que exomunicationis vel intredicti sententia sit ligatus, vel qui non est confirmatus. Tamen si aliquis de predictis fuerit patrinus, non noset aliquid baptizato. Districte autem precipimus et mandamus et sub pena exomunicationis officii et beneficii privatione, ut quocunque tempore et hora quacunque diei et noctis sacerdos pro baptismo vel penitentia fuerit requisitus, omnium occasione et mora remote ad conferendum ea liberaliter exhibeat se paratum verum tamen si propriam capitam propter paupertatem vel aliam causam quamcunque non habuerit aut habere nequiverit baptizandus capita cum qua alius baptizatus fuerit, quam sacerdos gratis precipue pauperioribus exhibeat baptizet.

«h» Si vero muliere in partu laborante infans extra ventrem matris caput tantum emiserit, in tanto periculo infants ponitus nasci nequiverit infundat aliqua de obstreticibus aquam super caput infantis dicens, Ego te baptizo et caetera ut supra, et erit baptizatus. Postremo quia frequenter contingit mulierem in puerperio decedere, si partus in maternis visceribus ad huc creditur vivus esse ex quo pro certo mulierem mortuam esse constiterit, mulieris venter aperiat, per partem aliquam sine mora ut partus si vivus extiterit baptizetur, et quilibet ad hoc se exhibeat promptiorem, ut qui talem partum procuraverit baptizari in remissionem sibi proficiat peccatorum, et ho in ecclesiis per rectores annis singulis publicetur.

Hugo primus in sua synodo de eodem Sacramento baptismi

cap. v

(f. *vr*) «a» Et quia in dicta synodo fuit pro evitando periculo constitutum ex constitutionibus cavetur predictis in titulo de baptismo quod ad levandum parvulum de sacro fonte ultra tres compatres non admitterentur ab aliquo bantizante, et dictum statutum quamvis nimis laxum fuerit negligenter hactenus obervatum.

«b» Nos ipsam secundum statuta canonum moderantes, volumus et statuimus quod ultra duos compatres videlicet unum masculum et unam feminam non admittant baptismate parvulorum ab aliquo baptizante,

et in contravenientem premissa monitione canonica excommunicationis sententiam ferimus in hiis scriptis.

Franciscus primus in sua synodo de predicto baptismi Sacramento

cap. VI

«a» Sane que periculi animarum ut potest maioribus salubriter est remedium ad hibendum, et baptismus ianua sit et introitus omnium sacramentorum et remissio precedentium peccatorum, statuimus et districte mandamus curam habentibus animarum quatenus fontes baptismales claros et nitidos teneant, et conservent sub custodia fideli et cohopenura sufficienti clavibus cum clausura interveniente. Nec non chrisma et oleum sacri sub forma predicta custodiant. Verum quia parrochiani ecclesiarum adsumptus et expensis, dictorum Fontium baptismalium et cohopenuras tenentur et sunt ea adimplenda obligati.

«b» Mandamus rectoribus et curam habentibus animarum in virtute sancte obedientie quatenus publice in ecclesiis moneant et requirant suos parrochianos qui ad predicta sunt obligati dum solemnias missarum celebrabuntur per quattuor dies dominicos vel festivos quatenus hinc ad proximum festum Pasche adimpleant que superius eisdem mandantur sub pena excommunicationis quam canonica monitione premissa in quemlibet parrochianorum qui ad permissa sunt obligati nisi nostris paruerint mandantes ferimus in hiis scriptis propter multa et diversa sortilegia et alia mala que cum aqua baptismali (f. vv) chrismate et oleo sacro per multos et diversos committuntur.

De Sacramento Confirmationis

cap. VII

«a» De chrismatione in fronte que fit ab episcopis precipimus quod sacerdotes moneant populum ad confirmationem, quod post baptismum debeant confirmationis suscipere sacramentum, et adulti confirmandi confiteantur, postea confirmentur, quia in Sacramento confirmationis confertur robur et gratia, et debilitatur penitus inimicus. Et dicatur laicis ne diu expectent ad confirmandum adventum episcopi set ducant pueros ad eum vel vadant ubi adesse audierint prope. Et quod possint mutari nomina in confirmatione. Et est sciendum quod soli episcopi possunt confirmare, consecrare virgines, et ecclesias dedicare, clericos ordinari, cruces, vestimenta, calices et corporalia bendicere secundum canònica instituta.

«b» Illud autem sciendum quod sacramentum baptismi et confirmationis nunquam iterantur, etiam si baptizatus et confirmatus faceret se iudeum, vel sarracenum et postea vellet reddere ad fidem catholicam non baptizaretur, quia sufficit contritio in hac parte cum reconciliatione episcopi. Et materia huius sacramenti est chrisma, forma vero verba prolata ab ipiscopo signante in fronte, et in isto Sacramento, ut in baptismo contrahitur compaternitas, et sunt illa eadem impedimenta et prohibitiones ut in baptismo quod nota.

Franiscus primus de eodem

cap. VIII

«a» Item statuimus et in concusse volumus observari quatenus omnes rectores, et alii quibus cura imminet animarum quolibet anno mittant, et recipiant ab ecclesia eorum matre Santi Petri Agerensis chrisma, oleum sanctum, et oleum infirmorum, videlicet per totam primam septimanam Pasche, usque ad dominicam Quasimodo inclusive, quod si non fecerint, volumus arbitrio abbatis agarensis fore puniendos.

«b» Etiam statuendo mandantes sacriste nostri monasterii (f. *vir*) Sancti Petri Agerensis ab aliquo rectore, vel curam habentibus animarum non recipiat libram cere pro decime, chrismate, oleo sancto et infirmorum hactenus recipere consuetam, nisi ab illis solum a quibus solui et percipi a dicto sacrista antiquitus extitit observatum.

De Penitentie Sacramento

cap. IX

«a» Penitentia est ut ait Ambrosius mala preterita plangere et plangenda iterorum non committere et est secunda tabula post naufragium. Unde precipimus quod sacerdotes monean[t] populum, quod cum aliquis delinquerit recipiat penitentiam a proprio confessore, vel a predicatoribus, vel minoribus quibus data est licentia audiendi confessiones. Et circa eos maximam curam adhibeant et cautelam scilicet ut diligenter inquirent peccata usitata sigillatim, in usitata non nisi a longe per aliquam circumstantiam, sic etiam ut expertis detur materia confitendi. Sacerdotes cum debuerint audire confessiones locum sibi in ecclesia eligant congruentem, ubi communiter ab omnibus videantur.

«b» Extra ecclesiam vero nullus audiat confessiones nisi in infirmitate magna et necessitate. Preterea sacerdotes semper in confessione audienda vultum habeant humilem, et oculos ad terram et si capucium tenant in

capite habeant caput inclinatum ne facies rescipiant confitentium, maxime mulierum, causa debite honestatis. Et patienter audiant, et benigne que dixerint in spiritu lenitatis et eis compaciendo, nec admitentur de commissis quantumcunque turpibus, nec spuant, nec caput vel faciem avertant nec aliquid dicant vel faciant, propter quod eis peccatum abhominabile videatur, nec peccatorum rubore suffusus peccata reliqua vel similia metuat revelare sed, eis posse suo persuadeat, et pluribus modis ut confiteantur integre alioquin ne dicant eis nihil valere ad vitam eternam.

«c» Audita enim confessione sempre confessor, interroget confitentem si (f. VI°) velit abstinere ab omni peccato, aliter eum non absolvat, nec ei penitentiam iniungat. Nec inde confidat, exponendo ei quod si totus mundus suus esset, et pauperibus erogaret, et in pane et aqua ieiunaret toto tempore vite sue, nihil sibi proficeret ad vitam eternam prometendam quamdiu in peccato remaneat, vel voluntatem habeat peccatum iterum comittendi. Et facta generali confessione solius Confiteor Deo non absolvat eum a peccatis sed dicat ei quod recedat, et faciat iuxta consilium suum, dicens sibi, ne corpus Christi recipiat quamdiu in predicto proposito prestiterit. Et moneant eum ut interim quicquid boni poterit agat. Si enim non proponat confitens de cetero non peccare, non est ei penitentia iniungenda.

«d» Et in penitentiis iniungendis caveant sacerdotes quod secundum qualitatem culpe et possibilitatem confitentis penitentias iniungant. Quia secundum qualitatem culpe debet esse quantitas penitentiae. Alioquin quod minus est requiretur ab eis, quia facilitas venie incentisivum tribuit delinquendi. Debet enim iniungere, ieiunium, elemosinas, orationes, venias, peregrinationes, et huiusmodi, et moneantur quod ieiunent Adventum Quadragesimam, et dies veneris et statuta ieiunia observent, festivitates colendas colant, et decimas et primicias donent, et ad ecclesiam libenter veniant et iura dominis suis integre solvant, alias graviter peccarent, ut sic paulatim ad hoc quod debent facere inducant.

«e» Item mandamus omnibus sacerdotibus quod maiora peccata reservent maioribus et discretionibus in confessionibus. Sicut sacrilegia homicidia, peccata contra naturam, incestus, strupa monialium, vota fracta, et iniunctiones manuum in parentes et huiusmodi. Item incendiarios, verberatores clericorum vel religioosorum, simoniachos qui portant arma ad sarracenos hereticos credentes, fautores, receptatores defensores eorum fractores ecclesiarum omnes abbati transmittant. Item parentes qui inveniunt pueros mortuos iuxta se abbati vel eius locumtenenti circa hoc especialiter transmittatur. Item parentes qui inveniunt pueros mortuos,

iuxta se abbati vel eius locumtenenti circa hoc specialiter transmittantur. In dubiis tamen sacerdotes semper consulant abbatem, aut viros sapientes quorum consilio certificati solvant securius sive ligent. Item in futuro usura, rapinam, fraude, sacrilegio, (f. viii^r) incendio indebita extorsione, tallia, questia, colta census quarti quinti, et damni dati et cuiuslibet aliene rei indebita retencione sibi caveant sacerdotes ne penitencias iniungant nisi prius si hoc tamen facere possunt restituerint quibus debent, quia non remittitur peccatum nisi prius restituatur ab latum.

«f» Et si peccata sunt occulta precipiendum est occulte confitenti, et talis occulta restitutio fieri debet per ipsum sacerdotem, vel aliquam religiosam personam suppresso nomine penitentis. Si autem penitentes non habet rem quam debet restituere, vel bona de quibus commodo satisfacere posit et appareat vere penitents, et constrictus, et proponit satisfacere cum poterit, ei penitencia iniungatur. Et si talis fuerit infirmus precipiat suis heredibus quod de illis satisfaciant pro eodem, si de illa infirmitate contingerit ipsum mori. Nec sacerdos aliquas missas, quas iniunxerit celebrandas celebret, causa debite honestate. Nec per vicis trigenarium vel annuale celebretur.

«g» Item in confessione sibi caveant sacerdotes ne inquirant nomina personarum cum quibus pecaverint confitentes. Sed circumstantias tantum et qualitates, et nullus sacerdos ira vel odio vel metu morte, in aliquo audeat revelare confessiones, vel prodire peccatorem, generaliter vel specialiter, aut verbo signo vel aliquo quolibet modo. Quod si fecerit deponatur, et in artum monasterium detrudatur ad eternam penitentiam per agendam. Item quando sacerdos audit confessionem infirmi sibi penitentiam innotescat, et non iniungat nisi in peccato restitutionis, sed dicat ei quod cum sanus fuerit ad ipsum revertatur. Si vero obierit oret Deum pro eodem, ne sibi paretur laqueus transmigranti.

«h» Item statuimus et mandamus firmiter observari, quod cum peccato et primo ad sacerdotem veniat, querat ab eo si non sit sibi notus, utrum sit eius parrochianus, si dixerit quod non querat ab eo an venerit de licentia proprii sacerdote, si dixerit quod non dicat ei, non debeo te audire vade ad tuum sacerdotem, quia ego, non possem te absolvere a peccatis. Si autem sit eius parrochianus, vel venerit cum licentia (f. viii^v) sui episcopi vel proprii sacerdotis, querat ab eo, utrum aliqua excommunicationis vel interdicti sententia sit ligatus. Si dixerit quod sic, dicat ei frater non audiam te nisi prius fuerit absolutus, si autem dicat se non ligatum, interroget eum primo ab sciat Pater Noster et Credo in Deum et Ave Maria, et si

nesciat ipsum moneat ut addiscat. Inde moneat eum familiariter et benigne ut omnia sua peccata confiteatur mortalia et venialia, si de eis recordetur humiliter nec ob verecundiam, celet vel timorem, quia non est homini sed Deo loccuturus, cuius persona ideo presbyteri representant dicendo sic quod ipse sacerdos peccator est et quod ipse confitens non potest tot(o) peccata commisisse, qui alii maiora comisserint, et quod illi qui bene penitent magis postea a Deo exaltantur, sicut patet in beato Petro et Paulo et latrone et beata Maria Magdalena, et aliis multis. Et quia tota gaudet curia de penitencia peccatoris, et dicat ei etiam confitere frater quia homines sumus, et sine peccato esse non possumus in hoc mundo. Nam si vere confessus fueris et contritus, et proponis non amplius peccare, a Deo sine dubio tibi peccata omnia remittentur. Et ego auctoritate Dei absolvam te a pena, alioquin damnaveris in perpetuum.

«i» Deinde audiat eius confessionem diligenter, ut autem possit sacerdos contraria curare contrariis imponat peccatori penitentiam per contrarium respondendum, ut si peccaverit per superbiam, iniungat ei orationem et suadeat ei humilitatem. Si per avariciam, elemosinarum largitatem. Si per gulositatem ciborum abstinentiam. Si per luxuriam, iniungatur ei geiunium orationes peregrinationes discipline et alie carnis macerationes. Si autem peccator dives sit, et dicat sepe se ieiunare non posse, agravabit eum sacerdos orationibus et elemosinis et revelavit ieiunium. Si autem alegat peccator corpore fragilitatem, et recuset asperitatem penitentie inducat eum sacerdos ad eam per exortationem premii eterni, et terrorem damnationis eterne, quod si induci nequieverit, imponat sibi penitentiam cum voluntate ipsius peccatoris quam verisimiliter possit portare, ne deterius postea forte portet ipsum (f. VIII^r) penitentia in astringendo.

«k» Et iniuncta penitentia et facta generali confessione, scilicet Confiteor Deo et caetera dicat presbiter sic. Ego iniungo tibi talem penitentiam pro peccatis, que confessus es. Opponens manus super caput ipsius dicat, ego te absolvo auctoritate domini nostri Iesu Christi et beatorum apostolorum Petri et Pauli et officio mihi commisso ab hiis peccatis, que confessus es nunc, et ab aliis oblitis. Item dicat ei quod si reduceret ad memoriam alia peccata rediret ad eum et confiteretur. Est autem sciendum tria esse principalia in vera penitentia scilicet cordis contritionem, oris confessionem, et operis satisfaccionem iuxta posse, alioquin non est vera penitentia sed simulata atque ficta.

«l» Et est facienda restitutio domino rei, vel eius heredibus si potuerint inveniri, alioquin cum consilio et voluntate sacerdotis penitencialis res

illa in piis causis distribuatur. Et maxime in pauperum sustentatione, pro anima illius cuius fuerit res illa. Sed si persona sciatur, cui est restitutio facienda mitatur ei si commode fieri potest. Alias si res sit modica pro anima eius cum consilio ecclesie pauperibus erogetur, sed si magni valoris fuerit res, debet mitti expensis detentoris ad illum cui est restitutio facienda. Qui vero pecuniam vel aliam rem invenerit in via, vel alibi reddat eius domino, si tamen inveniri poterit. Alioquin in ecclesia per sacerdotem publicetur. Et si diu expectatus non invenitur cum consilio ecclesie pauperibus erogetur, pro ipsius anima cuius fuerit. Si quis autem voluntarius et causa cupiditatis aliqua in ludo lucratus fuerit quod restituat est sibi in penitentiali iudicio iniungendum.

«m» Item statuimus sic servari quod rectores ecclesiarum nomina illorum quorum confessiones audierint, ipsi minores sive predicatorum in scriptis redigant, ut de parrochianorum suorum penitentiis valeant esse certi. Et si quis de[ce]serit infra annum que confessus non fuerit denegetur sibi ecclesiastica sepultura.

Franciscus Abbas de eodem Sacramento

cap. x

(f. VIII^v) «a» Item eodem fuit synodo statutum sub titulo de penitentia, quod omnes rectores teneantur quolibet anno ponere in scriptis nomina propria illorum quorum aiudiunt confessiones ut si quis decedat parrochianus infra annum non confessus ei ut iuris est ecclesiastica denegetur sepultura.

«b» Quod aprobandis declarando statuimus quod rectores habeant scribere nomina illorum quos in XL [Quadragesima] confitebuntur, quorum sub pena unius morabatini nec non et aliorum qui confitebuntur citra vel ultra Quadragesimam quolibet anno sub pena quinque solidorum abbati agerensi aplicandorum.

De Sacramento Extreme unctionis

cap. xi

«a» Quia de unctione extrema, que datur laborantibus in extremis nihil in iurisdictione nostri monasterii observatur. Ordinamus quod de cetero omnibus in egritudine constitutis tradatur a sacerdotibus et ecclesiis publice predicetur. In Sancto die Iovis quilibet sacerdos parrochialis mittat pro oleo infirmorum, quatecuminorum, et sancto chrismate tres ampullas. Et cum magna reverencia sanctum oleum ad infirmos defferatur, et eos

ungant sacerdotes et cum magno honore et oratione celebrentur que ad hoc sunt instituta.

«b» Et inde nihil penitus exigatur, sive a paupere, sive a divite, set si quid gratis datum fuerit accipiatur. Illud est notandum quod istud sacramentum, tantum prestatur adultis, et sine pena iteratur, istud sacramentum etiam non obligat aliquem quin voluerit post unctionem debet accedere ad uxorem. Item mandamus quod sacerdotes parrochiales omnes habeant librum in quo continetur ordo extreme unctionis, quatezismi et baptismi huiusmodi qui dicitur manuale ordinarium officiorum ecclesie secundum consuetudinem ecclesie Sancti Petri Ageris que est caput nostri abbaciatus, contrafacientes puniantur arbitrio abatis.

De Sacramento Heucaristie seu Corporis Christi et quot sacerdotes non debent habere suos proprios filios in servitio misse.

cap. XII

(f. IXr) «a» Quia Corpus Chriisti consuevit dari infirmis mandamus quod cum reverentia defferatur honorifice ante pectus, semper lumine precedente, et cruce ac aqua benedicta, et cum campanella, et sacerdos qui portaverit induat superpellicium et stolam, et dabit infirmo. Et si infirmus forte faciat vomitum, Corpus Christi ei non detur sed tantum infirmus adoret illud. Et cum ad ecclesiam revertetur campanella non pulsetur nisi corpus portaverit. Et admoneant populum sacerdotes quod cum viderint Corpus Domini, vel audiverint campanellam omnes inclinent se, vel genua flectant ob reverentiam Iesu Christi.

«b» Nec presbyteri permittant diachonos deffere Corpus Christi infirmis, nisi in necessitate cum absens fuerit sacerdos, vel legitimo impedimento detentur. Sed semper sacerdotes defferant cum magna reverentia et humilitate ac maturitate, in calice vel in pixide multum honeste, et dicant septem psalmos penitentiales cum letania per infirmo eundo et redeundo, et alias orationes, sic enim debitum solvent pro infirmo. Item mandamus quod sacerdos quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cum in celebratione missarum elevatur hostia salutaris se reverenter inclinent.

«c» Item precipimus quod honor maximus exhibeatur altaribus, et maxima ubi Corpus Christi reservatur, et missa celebratur. Et in medio parte altaris cum summa diligentia et honeste sub clave in loco singulari et mundo devote et honorifice Corpus Domini custodiatur, et fideliter conservetur. Item calices unde infirmi comunicant decenter et munde custodiantur, ut

devotius comunicent infirmi, et habeant sacerdotes paratum vinum purum in ecclesia, quod statim tribuatur populo, postquam receperint Corpus Christi prohibendo comunicantibus ne a presentia ipsorum sacerdotum recedant, donec de vino aliquantulum biverint diligentius abluerint hora sua. Item sacerdotes de octo in octo diebus renouent Corpus Christi, ne sui venustate aliqui a Dei devotione removeantur.

«d» Et si ecclesia (f. *ixv*) fuerit interdicta sacerdos secreta ianuis clausis celebret missam, ut renouet, et quod superfluum inveniret cum summa diligentia recipiat. Item nulli clerico permittatur servire altari nisi cum superpellico aut capa rotunda. Nec aliquis sit ausus bis in die celebrare missam, nisi ex magna necessitate, vel in die Natalis Domini iuxta illud, tres in Natali misse debent celebrari, quarum prima sacram Christi figurat genituram, et altera ventura designat gaudia Christi. Item pro necessitate nuptiarum potest duas missas celebrare. Item in Pascha, item in Penthecoste, in festo Ascensionis, et festo Sancti Johannis Baptiste et Omnium Sanctorum et festo Apparicionis Christi. In istis enim solemnibus festiuitatibus si omnes parrochiani simul non possunt ad unam missam convenire, eo quod in diversis habitent locis distantibus ab ecclesia, nec sunt in ecclesia duo sacerdotes qui missam possunt celebrare, et dicta prima missa postea parrochiani venientes, postulant missam aliam tunc poterit sacerdos aliam missam celebrare, nisi in prima missa vinum perfussionis accepit.

«e» Item nullus presumat missam celebrare, nisi primo canonicas dixerit matutinas, et primam non de necessitate, nisi ubi est consuetudo. Et linteamina altaris et indumenta sacerdotalia sepe obluantur ob reverentiam, et presentiam Iesu Christi, et totius curie celestis, que cum eo presens est, quotiens missa celebratur. Ampulle quoque vini et aquae mihi ministerio altaris munde et integre habeantur, et una ab altera cognoscatur. Item prohibemus sacerdotibus ne secum prolem habeant ad servitium altaris, propter scandalum, quod si fecerint penam viginti solidorum agerensium abbati solvere tenantur.

«f» Item mandamus quod in primo memento de sacra sacerdos habeat memoriam pro benefactoribus vivis, in secundo pro mortuis. Et cum inceperint qui pridie non statim elevent manus alte, sed ante pectus teneant donec dixerint, hoc est enim Corpus meum, et tunc elevent caute, ita ut possit videri ab omnibus, quia (f. *xr*) tunc est Corpus Christi ibi, et predicetur populo, quod tunc omnes flectant genua, et adorent Corpus, et licet totum canonem debeant dicere cum diligentia et maturitate, ab

illo loco, qui pridie usque supra que propitio, cum maiori devotione et sollicitudine precipimus observari, quia omnia illa verba fere sunt de substantia sacramenti.

«g» Item precipimus quod vinum rubeum potius quam album ministretur in calice propter aque similitudinem, et purum et bonum, et non ineptum ob reverentiam Ihesu Christi. Item corporalia nítida et munda teneantur. Et si quid de sanguine Domini ceciderit super corporale, quod ne fiat, debent sacerdotes cum diligentia precavere, rescindendum est ipsum corporale, et in loco reliquiariorum honorifice reservandum. Si super pallas vel super casulam, vel vestimentum abluatur in aqua, et partes ille postea comburentur, et cinis in sacrario reponatur, et ille cui contingeri decem diebus peniteat. Si vero in terra vel in lapide aut tabula ceciderit locus lambatur, et radatur et rasura in sacrario reponatur, vel quod rasum fuerit comburatur, et cinis intra altare vel iuxta custodiatur vel abscondatur, et quadraginta diebus ille cui hoc accederit peniteat.

«h» Et si musca vel aranea casu super calicem ceciderint, si viva fuerit, vel mortua caute extrahatur, et comburatur, et cinis in sacrario reponatur. Si autem infirmus recepto corpore vomitum fecerit in vase alio quo recipiatur vel si vas haberi non poterit, et interea vomitum fecerit locus radatur, et totum in aqua propiciatur. Tamen caveant sacerdotes comunem dant corpus, querant utrum infirmus consueverit vomitum facere, ut servetur quod dictum est superius.

Item precipimus ut quando mulieres post puerperium ad purificationem venerint, eis tantum detur panis benedictus Corpus autem Domini nullo modo eis proponatur, nisi expresse illud (f. xv) petant. Et illis qui suspendentur, vel debent iusticiari nisi impunitos permitterentur usque ad tres dies post susceptionem sacramenti ob scandalum laycorum. Sed si adorare voluerint adorent, hac etiam reconoscant. Tradi autem ecclesiastice sepulture possunt si fuerit de principiis voluntate.

«i» Missam vero ultra meridiem nullus cantet, nisi in vigília Pasche, nec de nocte nisi in Nativitate. Item statuimus quod quilibet fidelis postquam confessus fuerit, ad minus in Pascha reverenter suscipiat singulis annis Eucharistie Sacramentum, nisi de consilio proprii sacerdotis propter aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum. Alioquin vivens ab ingressu ecclesie arceatur, et moriens eclesiastica careat sepultura. Sacerdotes autem curam animarum habentes ante communicationem parrochianos suos moneant in ecclesia publice diebus illis in quibus facienda est communicatio generalis, ut aliquis

constitutus immortalī peccato sive occulto sive manifesto, non presumat recipere Corpus Christi. Et si videant aliquem vel sciant immortalī peccato occulto constitutum paratum communicare trahant ipsum ad partem, et eum moneant ne comunicet, nisi prius de illo peccato vere contritus fuerit et confessus, dicentes sibi quod si faceret in damnationem sue anime redundaret. Et si intus abstinere noluerit non ei debet communio publice denegari. Si autem a solo sacerdote non alio presente communionem petierit non est audiendus, sed potius repellendus. Verun tamen si peccatum fuerit manifestum, et non est de ipso vere confessus ante satisfactionem condi(g)nam debet sibi manifeste et publice denegari.

«k» Et hec eadem in oculo crucis dicimus et volumus observari, cum in die Veneris Sante Crux sancta ab omnibus generaliter adoratur. Hostias autem de alio quam de puro, et mundo et electo grano frumenti fieri prohibemus. Item dicimus quod si inventa fuerit aliqua forma sub palla altaris, et dubitatur utrum fuerit consecrata, sacerdos in fine misse post receptionem sanguinis potest eam recipere, et idem dicimus de aliqua (f. xii) parte hostie, si ita inventa fuerit in altari et dubitetur utrum fuerit consecrata.

«l» Item prohibemus sub pena excommunicationis ne sacerdos aliquis missam celebrare presumat extra ecclesiam in oratio privato vel in domo, sine nostri licentia speciali. Sacerdos vero posquam missam inceperit non presumat dimittere imperfectam nisi repentina infirmitate intollerabili fuerit occupatus. E[t] tunc si alius sacerdos presens fuerit, qui non celebraverit, per ipsum inceptum officium compleatur, qui debet incipere, ubi alias noscitur dimississe. Si vero nescitur ubi alius dimisit, quia defecit forsitan in secretis, incipiat capite secretorum, verum si sacerdos secundus presens non fuerit quacumque hora diei usque ad horam nonam haberi poterit, que prius sacerdos dimiserit, poterit sigillari secundum doctrinam que superius est expresa. Si autem secundus sacerdos usque ad horam nonam haberi non poterit, remanebit officium ad complendum.

«m» Item precipimus quod in calice magis de vino quam de aqua ponatur. Prohibemus in super ne quisquam in panno circeo aut tincto, sed in panno puro lineo ab episcopo consecrato missam celebrare presumit, quia corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone munda et linea sepultum fuit. Item prohibemus ne missa nisi cum puro vino pariter et aqua cum calice aureo vel argenteo, ac etiam stagneo aliquatenus celebretur.

Item statuimus quod nullus sacerdos in mortali constitutus peccato missam celebret, nisi prius confessus fuerit expresse et nominatim de

illo peccato, si sacerdotem inveniatur cui illud valeat confiteri. Alioquin si sacerdotem non invenerit, non celebret missam, nisi necessitas immineat, que sine scandalo gravi nequeat preteriti. Ut si dies festibus advenerit, et populus iam convenerit ad divina, vel corpus alicuius sui parrochiani sit in ecclesia, vel nubentes ad ecclesiam conveniant, matrimonium contracturi, (f. *XIV*) propter que ut scandalum evitetur ipsum oporteat celebrare, et in hiis casibus poterit si contritionem habet sacerdos et proponat quam cito poterit confiteri alteri sacerdoti. Alias etiam in hiis casibus non presumat quecunque necessitas vel scandalum immineat celebrare.

«n» Item volumus quod est ad corporalia lavandum vas proprium habeatur, et aqua oblutionis infra ecclesiam recondatur. Vestimenta et ornamernta missarum, ecclesiarum, cruces et calices benedicere ac consecrare debent [a vobis] antequam divino officio deputentur, nec post benedictionem debent a laycis contractari. Corporalia et pallas altaris, et vestimenta ministrorum ecclesie si fuerit vetustate consumpta, et in aliis usibus ecclesiasticis non sunt apta comburantur, et eorum cineres infra ecclesiam recondatur, ubi nullus transitum faciat. Ne inter euntium pedibus conculcentur.

«o» Prohibemus ne layci ad processionem vel ad aliud divinum officium, et multo minus ad profana intra ecclesiam vel extra utantur vestibus benedictis. Districte etiam iubemus nequis presumat hedificare ecclesias, capellas, oratoria, hospitalia, vel alia loca religiosa in iurisdictione nostra, seu altaria erigere sine nostra licentia speciali.

«p» Item prohibemus ne prior seu rector alicuius ecclesie per se vel per alium de pecunia ecclesie ratione dicte ecclesie acquisitis possessiones seu redditus suo seu alieno nomine emant, sed nomine ipsius ecclesie confici faciant instrumentum. Qui autem contrafecerit tanquam fur, et sacrilegus puniatur, et penam admissionis beneficii, poterit non in merito formidare. De hiis vero et super hiis que sub dominio et iurisdictione ecclesiarum clerici vel layci tenentur ad opus ecclesiarum et nomine earum rectores ipsarum si nondum est factum, faciant fieri reconventiones et publica instrumenta ut sic in (f. *XIII*) futurum ecclesiarum utilitatibus caveatur, que caput brevia appellantur.

De Sacramento Matrimonii

cap. *XIII*

«a» Quia matrimonium est apud omnes gentes. Ideo mandamus quod cum honore et reverentia celebretur et in facie ecclesie non in risu vel ioco

ne comptennatur. Et per octo dies antea dicat sacerdos in ecclesia sub excommunicationis pena quod talis vult talem ducere in uxorem, et si sciunt impedimentum consanguinitatis vel adulterii vel affinitatis carnalis vel cognationis spiritualis veniat coram eo, alias peccarent mortaliter. Et non audirentur nisi infra illos octo dies dixerintque sciunt. Sacerdotes querant ad hostium ecclesie, si est aliquis qui sciat impedimentum, et si dicatur non, desponset eos per verba de presenti recipiendo anulum primo in manu viri et dicat. Ego Petrus recipio te Mariam in uxorem legalem, et trado me ipsum tibi in legalem virum. Et ita incipiendo numerare apostolice ponat anulum in quarto digito manus dextre mulieris, dicendo. In nomine (†) Patris et filii (†) et Spiritus Sancti Amen. Eodem modo faciat mulier ut dictum est de marito, et sic est matrimonium firmum et verum.

«b» Prohibeant Sacerdotes, ne fiant clandestina matrimonia, nec dent sibi ab invicem fidem de contrahendo matrimonio, nisi coram sacerdote et coram pluribus hominibus, monicionibus precedentibus ut dictum est supra quia propter hoc multa mala evenire consueverunt. Item statuimus quod fiat denunciatio predicta matrimonii contrahendi in illa ecclesia in cuius parrochia volentes matrimonium contrahere longam fecerunt moram, et in illa in qua suum domicilium transtulerunt. Maxime si de novo se transtulerunt in parrochiam alienam. Item mandamus sub (f. *xiiij*) pena excommunicationis ne sortilegia fiant, nec maleficia, nec ligationes que fiunt per maledictas mulieres. Et qui sciunt impedimenta matrimonii dicant sicut est votum, ordo, consanguinitas, affinitas, disparitas, cultus et compaternitas et huiusmodi nec in casu dubio sacerdotes non audeant perficere matrimonium, abbate inconsulto, sed ad eum semper referant omnes matrimonii questiones.

«c» Item precipimus sacerdotibus ne aliquid exigant ante benedictionem nuptiarum, nec ante sepulturam, sive pro matrimonio celebrando sed celebratis nuptiis exigant consueta, quia postea licite facere potest, consuetudine tollerante. Compellantur etiam idem layci, ex tunc super istis laudabiles consuetudines observare. Item statuimus quod nullus contrahat matrimonium cum illa quam pater baptizavit, vel tenuit in baptismo, nec cum illa quam suis manibus baptizavit, quod si fecerit erit matrimonium separandum. Item statuimus quod aliquis coniugum non intret religionem, vel recipiatur abbate inconsulto. Item statuimus ne aliqua mulier absente viro suo etiam quantocumque annorum numero, presumat contrahere cum alio, donec certa sit de viri sui morte. Item precipimus sacerdotibus ut cum aliquis confitetur eis se fidem alieni

dedisse mulieri de matrimonio contrahendo cum ea, et post fidem datam cognovit eandem, non detur illi licentia contrahendi cum alia, quoniam sequens carnalis copula cum illa cui fidem dedit matrimonium consumavit, nec intersint matrimoniis clandestinis, nisi in multorum presentia, quia qui male agit odit lucem.

«d» Prohibemus etiam nequis sacerdos ignotas personas de remotis partibus venientes, matrimonialiter copulare presumant sive ambe ignote fuerint sive altera illarum, nec etiam huiusmodi matrimonium faciendum esse nunptiet, nisi de nostra licentia speciali. Item prohibemus ne aliquis sacerdos parrochialis recipiat ad (f. XIII^r) matrimonium contrahendum parrochianum vel parrochianam alterius sacerdote proprio ignorante. Item mandamus sacerdotibus ne faciant nuptias ab Adventu Domini usque ad festum Sancti Ylarii, et tunc faciant usque ad dominicam Septuagesime, et tunc cessent usque ad dominicam de Quasimodo. Et tunc faciant usque ad dominicam de Voce Iocunditatis, que pcedit festum Ascensionis, et tunc cessent continue per tres septimanas usque ad dominicam de Trinitate, et tunc celebrent nuptias, usque ad domonicam de Adventu, iuxta illud aspiciens veterem circum quasi quis benedicta, hoc promisso quod prima dominica Adventus que inducit prohibitionem, intelligatur prohibita. Et festum Santi Ylarii, quod inducit permissionem intelligatur concessum, et sic de aliis. Item precipimus quod mulieres votum non faciant, nisi cum magna deliberatione, et tunc cum virorum assensu et sacerdotum consilio.

Franciscus primus de eodem Sacramento

cap. XIV

«a» Et quia in constitutionibus domini Petri abbatis predessoris nostri, sub titulo predicto continetur, quod nullum matrimonium per verba de presenti contrahatur nisi in facie ecclesie solemnizetur, nisi autem per octo dies parrochialis sacerdos publice in ecclesia proponat, quod tali, quod talis vult ducere talem in uxorem, et si quis sciat aliquod impedimentum legitimum habeat proponere infra dictum terminum, alias peccarent mortaliter, et post dictum terminum non audirentur, et sacerdos ad ostium ecclesie querat si est aliquis sciens impedimenta, et ubi non apparet denuncians, tunc desponsatio et solemnizacio fiat.

«b» Volentes dictum terminum abbreviare, ne matrimonia contrahenda nimium dilatentur, statuimus et firmiter (f. XIII^v) precipimus observari, quatenus cum desponsatio contingerit celebrarii, non expectata dicta denunciatione octo dierum fiant, sed non nisi publice in ecclesiis

parochialibus, vel ianuis ecclesiarum multitudine populi collecta a solis ortu usque ad occasum, et non de nocte. Et hoc sub pena excommunicationis, quam in clericos et laycos quoscumque et eorum quemlibet solemnitate predictam et formam non obervantes canonica monitione ferimus in is scriptis. Constituentes in super quod nullus laycus valeat nec audeat facere sponsalia per verba de presenti inter laicos matrimonium contrahere volentes, sed solum per clericos in forma predicta contrahantur. In contra facientes laycos et eorum quemlibet propter contemptum canonica monitione premissa sententiam excommunicationis proferentes. Mandantes omnibus et singulis rectoribus et curam animarum habentibus quatenus constitutionem predictam denuncient per tres dies dominicos vel festivos quolibet anno parrochianis suis ne pretextu ignorantie a predictis valeant se excusare.

De Sacramento ordinis

cap. xv

«a» Quoniam multa in recipiendis ordinibus veniunt pericula. Ideo mandamus quod ante tempora quattuor temporum spacio unius mensis omnes ordinandi sub iurisdictione nostri monasterii constituti abbati eiusdem se presentent, ut tam de vita, quam de moribus quam de scientia possit facere scrutinium diligenter utrum cantent, vel legant vel legitimi sint vel loqui sciant latinis verbis, quod cum examinati fuerint probetur qualiter in domo domini conversari debeant. In die illa qua ordines convenerit celebrarii, tunc abbas eosdem clericos episcopis ordinaturis per suas litteras habeat presentare, et de ipsorum fama vita et conversatione testimonium perhibere.

«b» Precipimus in quam clericis (f. xiv^r) quod ad ordines sicut ad synodum honeste veniant, tam in vestibus quam in coronis, nec aliquid dent vel promitant archidiaconis vel eorum clericis, vel episcopo, vel clericis episcopi, ut ordinentur, symoniacum enim esset. Item statuimus quod nullus presentetur ad quattuor gradus nisi latine loqui sciat, et ad primam tonsuram nisi distincte legat, et reliqua habeant que de iure caventur.

Hugo primus de oris et divino officio celebrandis

cap. xvi

«a» Et quoniam circa maiora est pre ceteris, et ante omnia primitus consulendum, inter que divinum consistit officium, quod est multum

precipuum in Ecclesia Sancta Dei, et propter ipsum celebriter faciendum ecclesiastica beneficia conceduntur, quia in ecclesiis abbaciatus agerensis quídam fuit abusus olim citra quasi comuniter observatus, quod in quibusdam ipsarum celebrate fuerunt et etiam hodie celebrantur hore divine ad nocturne et alia divina officia, secundum consuetam officiorum, et divinarum observationum ecclesie seu diocessim urgellensis, et in aliis secundum obervationem seu consuetam ecclesie seu diocessim illardensis. In aliis secundum clericorum celebrandum seu dicentium libitum voluntatis, ad regimen dictarum ecclesiarum positorum ipsarum caput videlicet agerensem ecclesiam, et eius observantiam non sequentes, contra canonica instituta. Et licet in dicte ecclesie agerensis observantia, et circa eam amplius et plures extiterit dubitatum tamen, asserentibus dictis clericis dictam agerensem ecclesiam passam fuisse defectum in dicta observantia seu consuetudine divinorum. Nos dictos defectus supplere et ad statum debitum producere et effectum volentes statuimus quod agerensis ecclesia cum omnibus membris suis, que immediate sub est romane ecclesie cuius mores ut sui capitis sequi debet et observantiam tam in horis dicendis diurnis pariter nocturnis, et aliis celebrationibus divinorum, sequitur prefatam Romanam Ecclesiam et inviolabiliter obediant. (f. XIV^v) Et quod hinc ad festum Resurrectionis dominice ad longius quelibet Ecclesia dicte consuete copiam habeat recipiendam statim cum volu(e)rit a consueta nostri monasterii agerensis cum qua summa debitum officium cum libris sue ecclesie teneatur et valeat ordinare.

«b» Et a festo Sancti Michaelis mensis setembris proximo sequentis in antea secundum dictam consuetam suas horas et divina officia celebrare et dicere teneatur, in non facientes et predicta non adimplentes excommunicationis sententiam monicio ne premissa canonica proferimus.

De vita et honestate clericorum, qualiter sacerdotes se debeant habere in divinis (afegit a mà)

cap. XVII

«a» Exortentur sepe presbyteri populum ad dicendum orationem dominicam, et Credo in Deum et Beate Virginis Salutationis. Et quod doceant filios orationem dominicam, et Credo in Deum et Salutationes Beate Marie. Et in aliqua parte sermonis aliquando populo symbolum fidei exponant et eis diligentes distinguant articulos fidei, et confirmant auctoritatibus, et rationibus sacre scripture pro posse et scientia sua, propter laycos instruendos, et hereticos et corruptores fidei consumendos. Item

mandamus quod in Quadragesima dicantur semper novem lectiones pro defunctis facientes officium de feria, et habentes aniversarium, exceptis festivitibus novem lectionum, diebus aliis extra Quadragesimam feriatis III lectiones.

«b» Et ad horas Beate Marie non sedeant, nec ad Magnificat neque ad nunc dimittis, et Benedictus, et quicumque vult et semper ad Gloria Patri assurgant et ubi plures presbyteri fuerint sempre unus levet psalmos, et puntuatim sine sincopa, hac etiam lectiones. In festivitibus vero duo cantent Alleluia honorifice, et decenter. Et semper cantentur Gloria in excelsis Deo in diebus dominicis et festivis, (f. *xvr*) exceptis dominicis Quadragesime et Adventus. Credo autem in unum Deum nunquam cantetur nisi in diebus dominicis et festivitibus apostolorum, aliorum sanctorum secundum regulam Ecclesie Romane, ob reverentiam Domine nostre, in sabbato dici potest Gloria in excelsis.

«c» Item precipimus quod mandent semper quattuor tempora ieiunare, quorum ieiunium primum est in Adventu secundum in Quadragesima, tertium in festivitate Penthecostes, quartum in mense setembris. Et possunt scire per os versus, vult Crux lucia cineris et charismata dia, ut dicit nota pia quarta sequens feria, et ieiunent in cibo quadragesimali in diebus autem lettianarum possunt comedere quaseum et ova. Ascensionis vigília excepta, diebus autem mercurii et sabbati quattuor temporum Penthecostes possunt comedere quaseum et ova. Item precipimus quod quilibet sacerdos caute et diligenter inquirat in sua parrochia quis utatur mala vita, et si invenerit eum corrigat monendo ter, vel quarte, et si renuerit interdicatorum persona ad maiorem penam, Abbatis consilio nihil ominis procesurus.

«d» Item mandamus quod quilibet sacerdos cum audierit obitum sui parrochiani oret dominum pro eo, exortando nihilominus populum sibi commissum in ecclesia ut cum campanas audierint pro defuncto pulsari, orent Deum pro eo. Et quilibet portet ad synodum suorum nomina parrochianorum qui decesserint per annum in sua parrochia, et ibi quilibet absolvat eos. Processiones autem pro defunctis fiant semper diebus lune, nisi festivitas occurrerit novem lectionum. Item precipimus quod si festum fuerit die lune, quod habeat ieiunium, precedenti sabbato ieiunetur. Item prohibemus clericis universis cum taxillis ludere, interesse spectaculis vel coreis maxime mulierum, aut habere aleas, taxillos, intrare tabernas nisi essent in itinere constituti, vel sine socio intrare domos mulierum suspectarum, aut per vicos et plateas discurrere, et ire quottidie ad

fòrum seu mercata cum causa non subest, nec suspensioni latronum, nec combustioni etiam aliquorum, vel sanguinis (f. xv̄v) effusioni inter sint. Item moneant populum quod illi qui veniant ad vigílias ecclesiarum devote et honeste se habeant, nec permittan coreas facere in ecclesiis vel ciminteriis, nec fiant purgationes coniurationes aque ferventis, vel ferri candentis, vel aque frigide coniurare, quia omnia ista superticiosa sunt penitus et contra Deum. Item nullus clericus fide iubeat iudeo vel feneratori, vel obliget calicem pallas altaris, vestimenta, libros, iudeis.

«e» Item mandamus clericis quod mobilia et immobilia preciosa ecclesiarum suarum non alienent aliquo cosu, abbate in consulto, quod si fecerint, contractus non teneat, et rem alienatam ipsi ecclesie restituere compellantur. Et faciant inventarium de omnibus possessionibus ecclesie, et scribat omnia in missali, ut cum abbas vel officialis videre voluerint, meliorata ab inveniant, nec aliquis faciat mutuuum super ecclesias, abbate incunsulto, nec valet creditori probare peccuniam in utilitatem ecclesie versam fore, quia satis est quod clerici habeant ecclesiarum redditus. Et non obligent sine causa, quam abbas debet scire. Item prohibemus quod nullus clericus presumat alicui in ipsis ecclesiis titulum assignare absque nostro consilio et assensu.

«f» Item mandamus sacerdotibus vel habentibus curam, quod nullus renunciet nisi in manu abbatis. Et cum voluerint ire ad synodum, moneant parrochianos, et visitent infirmos, dent penitencias eisdem exponendo eis qualiter tenentur ire ad synodum. Ut si interim morirentur, sine penitentia ab hoc seculo non recedant, a qua synodo cum redierint, etiam non requisiti visitent infirmos et faciant quod pro salute animarum noverint expedire. Item mandamus quod questores quantumcunque portent litteras domini Pape vel archiepiscopi vel aliorum episcoporum, non admittantur ad predicationem nec ad questum nisi litteras habeant expressas ab abbate. Tunc sacerdotes legant indulgentias, et populo exponant, quia in (f. xv̄ir) predicationibus huiusmodi questorum multotiens heresim intelliximus predicari, dicente sacra scriptura quomodo predicabunt, nisi mittantur. Item mandamus quod fratres minores et predicatorum ac fratres Beate Marie matris Domini nostri Iesu Christi honorifice a clericis recipiantur, et eis in necessitatibus subveniant, et hoc idem populo esponant.

«g» Item statuimus ne quisquam clericus botones in vestibus portet, nisi de pano, aut cirico, nec panis rubeis seu viridibus, aut vergatis tunicis vel super tunicis sic apertis quod latera ostendantur ita quod femoralia demonstrentur non utantur. A crapula et ebrietate omnes clerici diligentes

abstineant, ut se a vino temperent, et in minis ioculatoribus et histrionibus non incedant, nec rostratis sotularibus vel cordulatis utantur nec frenis cellis pectoralibus aut calcaribus deauratis. Granum, vinum, oleum, aut alias quascumque merces non emant, ut aliis temporibus quarius vendant aut aliis negociis secularibus se immisceant, nec officia vel comercia exercent secularia maxime in honesta, aut secularium potentium vice donationes, aut procurationes exercent vel assumant. Item statuimus quod nullus clericus sententiam sanguinis dictet aut ferat, nec litteras dictet vel scribat pro diffidamento, aut vindicta sanguinis destinandas, nec vindictam sanguinis exercent. Item statuimus quod nullus clericus portet arma, nisi ad terrorem inimicorum, aut alia iusta causa. Nec comam nutriat neque barbam nisi ex legitima causa, iuxta illud, tutius ut peterem layci sub imagine comam, fas fuit ut sinerem luxuriari comam.

«h» Item districte precipimus, quod clerici coniugati volentes gaudere privilegio clericali, coronam et tonsuram congruentem publice portent. Si tamen bigami non fuerint, et secularia negotia non exercent, nec portent vestes virides, rubeas seu virgatas. Item sacerdos moneat populum, quod quilibet parrochianus addiscat salutationes Beate Marie, Pater Noster et Credo in Deum. Item nullus quoque clericus aliquam (f. xvii) chirurgicam artem exercent, que adustionem vel incisionem inducat. Item statuimus quod nullus sacerdos habeat in domo sua aliqua occasione mulierem, nisi sit mater eius vel soror, aut esset persona talis, ex qua nulla posset oriri suspitio mala contra eum. Item statuimus, et sub pena que sequitur in perpetuum firmiter observari precipimus, ne quisque clericus de cetero aliquam mulierem teneat publice concubinam, alioquin huius statuti transgressorem temerarium pene viginti aureorum volumus subiaceri, cuius siquidem pene abbati agerensi due partes, tertia vero pars in cadentis utilitatem ipsius ecclesie cuius delinquens rector, aut clericus fuerit, puta in libris operibus, luminaribus, vel ornamentis aliis, ad arbitrium abbatis predicti pro ut sibi expedire, videbitur applicentur. Dignum et enim esse constat, ut quos divinus amor a malo non revocat, temporalis saltem pena coherceat a delicto.

Hugo primus de botonis et vestibis portandi

cap. xviii

«a» Item fuit statutum ibidem, ne quisquam clericus botones in vestibis nisi de panno aut cirico deportaret. Sed quia dicto statuto per abusum seu contrarium usum extitit derogatum, nos dictum statutum ut consonum et conveniens ordini clericali statuimus firmiter observandum

sub pena decem solidorum in contravenientes statuta, et totiens quotiens contravenerint, et contrafacientes reperti fuerint comittendo.

Idem de apertibus vestibus non portandis

cap. XIX

«a» Et quia inter quosdam clericos inolevit abusus, quod cum gramasiis seu sub tunicilibus, aut videlicet in aperto pectore divisis penitus, et apertis non congruentibus ordini clericali in (f. XVIII) tendere non verentur. Nos talem volentes extirpare abusum statuimus, ne aliquis clericus in sacris ordinibus constitutus, talibus vestibus uti de cetero audeat et presumat. Quod si quis contravenerit penam, quinquaginta solidorum, totiens quotiens contravenerit et cum tali habitu repertus fuerit puniatur.

De Sententia Excommunicationis

cap. XX

«a» Quoniam non est maior in Ecclesia Sancta Dei pena quam excommunicatio, que hominem separat a comunione fidelium, et a receptione sacramentorum. Et iurisperitus quicumque excommunicant cautius debent prospicere et diligenter attendere. Prohibemus ne aliquis sacerdos seu rector ecclesie qui hoc habet ex consuetudine antiqua et legitime prescripta proferat excommunicationis vel interdicti sententiam, nisi in scriptis eam proferat tamen monitione premissa, causam expresse conscribens propter quam sententia proferatur, quam formare poterit sub hac forma. Cum ego Iacobus capellanus vel talis ecclesie rector monueram. In primo, secundo et tertio peremptorie et quarto ad eius maliciam convincendam in presentia talium testium ut de premissis decimis seu legatis satisfacere vel tale quid faceret de quo tenetur, et ipse non curaverit obedire. Ideo eius contumacia exigente in scriptis suppono eum ecclesiastico interdicto, vel si eum excommunicat dicat excomunico in hiis scriptis. Et si interdictus vel excommunicatus voluerit copiam seu exemplum scripture seu sententie teneatur ille qui fecit sententiam tradere infra mensem post die late sententie cum fuerit requisitus.

«b» Qui autem predictam formam non servaverit per mensem ingressu ecclesie noverit se suspensum, et ad expensas et interesse omne condemnabitur excommunicato vel interdicto. Et nihil ominus alia pena condigna iuxta superioris arbitrium punietur. Et si sit suspensus divina officia celebrare presumpserit, sicut prius in irregularitatem incurrat, super qua non nisi per summum Pontificem poterit dispensare. Item

si excommunicatus (f. xviii.) intretur ecclesiam dum divinum officium celebratur, moneatur publice quod exeat ab ecclesia, et si exire noluerit officium dimittatur, nisi sacerdos canonem inceperit, quia tunc perficere debet officium iam inceptum, licet omnes alii qui in ecclesia tunc fuerint exire debeant de ecclesia, preter ipsum presbiterorum celebrantem et unum vel duos clericos pro Servizio eiusdem presbiteri remanere possunt et debent in ipsa ecclesia. Completo [sic] autem canone, et assumpto corpore et sanguine Ihesu Christi, excommunicato presente non est in missa amplius procedendum. Si in ecclesia vel loco temporalem iurisdictionem habeat potest ipsum expellere violenter, vel si non habet ibi iurisdictionem potest requirere dominum secularem quod episcopum expellat, et propter talem rebellionem debet et potest escomunicatus iterum excommunicari. Verum si est occulte excommunicatus maiori excommunicatione, et ibi est aliquis qui secrete sciat, monendus est ab eo secreto quod de ecclesia exeat, et si monitus exire noluerit, exeat caute ille qui sciverit, ne alii hoc cognoscant.

«c» Item statuimus et mandamus quod cum castrum ville seu locus aliquis ecclesiastico suppositus fuerit interdicta, omnibus parrochianis loci illius negentur omnia ecclesiastica sacramenta preter baptisma parvulorum, et etiam adultorum sacramentum confirmationis et penitentias tam infirmorum quam sanorum posunt excommunicari qui dederunt causam interdicto et Corpus Christi quod non debet descendentibus in penitentia denegari. Item mandamus sub hac forma fieri absolutio excommunicationum, prestito iuramento quod stabit mandantis ecclesie, vel si est excomunicatus ex causa pro qua restitutionem facere teneatur, precipiatur ei ante absolutionem, quod si habet illam rem quam debet restituere illam restituat, vel eius precium si res illa haberi non potest. Et si hoc casu facere non potest, mandet heredibus, quod si de illa infirmitate ipsum mori contingat ad cognitionem sacerdotis satisfaciant pro eodem. Et est forma absolutionis talis, dicat sacerdos psalmum (f. xviii) Miserere mei Deus, vel Deus miserator nostri et caetera, Kirie Leyson, Christe Leyson, Kirie Leyson, Pater Noster, Salvum fac servum tuum Domine, Domine exaudi orationem meam. Dominus Vobiscum. Oremus Presta quesumus Domine huic famulo tuo digne penitentiae fructum, ut ecclesie tue sancte a cuius integritate deviaverat peccando, admissorum veniam consequendo reddatur innoxius. Per Dominum Nostrum. Deus cui proprium est misereri semper et parcere, suscipe deprecationem nostram, ut quem delictorum excommunicationis cathena constringit, tue miseratio pietatis absolvat, per Dominum Nostrum. Postea dicat sacerdos, Auctoritate qua fungor absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, et specialiter a

sententia excommunicationis, qua ligatus eras pro tali facto. Et precipio tibi quod de cetero qualia vel consimilia non comitas.

«d» Si autem propter infirmitatem gravem excommunicatus mortis periculum emerit, et propositum habet restituendi, recipiat ab eo sacerdos iuramentum quod stavit mandatis ecclesie, et absolvat eundem, precipiendo sibi quisquam suo poterit satisfaciat per eodem. Si autem excommunicatus paupertate depressus satisfacem nequeat in totum vel in partem recepto iuramento ab eo quod stabit mandatus ecclesie absolvatur, et iniungatur eidem quod si convalverit, et ad pinguiorem fortunam pervenerit satisfaciat iuxta posse.

«e» Si autem infirmus propter contumaciam excommunicatus fuerit, vel etiam interdictus videlicet quod citatus a iudice noluit stare iuri vel coram iudice comparere, recipiat sacerdos ab ipso simpliciter iuramentum coram testibus, et quod stabit mandatus sui iudicio qui eum excommunicavit. Quo recepto absolvat eum iuxta formam predictam et precipiet ei, quod cum convalverit compareat quam cito potuerit coram illo iudice facturus, quod de iure fuerit faciendum. Si vero propter verberatio nec clerici aut persone alicuius religiose qui infirmus excommunicatus existit, recepto ab ipso quod stabit mandatus ecclesie iuramento ipsum absolvat sacerdos precipiendo sibi quod si convalverit accedet ad Papam vel eius legatum, mandatum ipsius (f. xviii^v), humiliter suscepturus nisi levis esset iniuria aut senex vel pauper, aut puer excommunicatus existat, quilibet mandetur ut si convaluerit ad abbatem accedat eius consilio pariturus. Item precipiat ipsi infirmo sacerdos quod clericus aut persone religiose expensas restituat, et damna emendet, quas et que propter hoc passus est. Et ab eo si presens est, vel haberi eius copia commode potest veniam petat de iniuria, quam sibi fecit. Et si in continenti de expensis et de dampnis datis satisfacere non posset, seu haberi non potest clericus iniuriam passus, precipiat infirmus heredibus suis, quod de predictis satisfaciant per eodem. Si autem excommunicati in infirmitatibus iuxta formas predictas fuerint absoluti, recuperata sanitate facere quod iurarunt noluerint per censuram ecclesiasticam compellantur.

Franciscus primus in synodo quarto contra negligentes petere absolutionem et de cera excommunicatorum

cap. XXI

Cum medicinalis sit escomunicatio, non mortalis, disciplina non eradicans, dum tamen hii in quos lata fuit non contemnant. In hac

sancta synodo statuimus quod si clericus vel laycus canonice fuerit excommunicationis vinculo innodatus, publice nunciatus, negligens in absolute petenda per mensem continue in excommunicatione ipsa contumaciter ex certa scientia presterit. Quia nihil obedientia prodesse videretur, si inobedientie conceptus contumacibus non obsesset, pena unius libre cere pro dicto mense puniatur. De qua tertia pars ecclesie cuius parrochianus fuerit, residue due partes ad opus fabrice nostri monasterii applicentur. Si vero, proprie salutis oblitus per duos menses continue et usque ad unum annum in ipsa excommunicationis sententia, perduraverit, pharaonico animo damnabiliter obstinatus, quia crescente contumacia crescere debet et pena. Statuimus ut per quemlibet mensem operario nostri monasterii unam (f. *XIXr*) libram cere applicandum ut supra ad opus predictae fabrice, solve teneatur nulla gratia interveniente.

Idem in (e)odem synodo contra damna dantes vel consentientes ecclesiis et servitoribus eorumdem

cap. *XXII*

«a» Cum quidam in aliorum prediis propria commoda studeant invenire, et propter multa et maxima pericula, que passa fuit ecclesia et abbaciatu agerensis ad instigationem aliquorum malivolorum. Nos volentes in quantum possibile erit predictis obviare approbante, et consentiente capitulo et synodo, excommunicamus et anatematizamus occisores mutilatores clericorum, et invasores, raptos et depredatores hominum ecclesiasticorum et rerum et iurium et locorum religiosorum, qui bona predicta rapuerunt, occupaverunt vel invaserunt violenter, dummodo persone de quibus querelam habuerint parate fuerint pro ut debentur iuri stare. Eadem etiam excommunicatione ligamus servitores et receptores predictorum malefactorum, statuente quamdiu principales malefactores in aliqua villa fuerint ecclesie cessent a divinis.

«b» Et si principales malefactores mortui fuerint absque satisfactione condigna, licet in articulo mortis absoluti fuerint, eorum corpora non tradantur ecclesiastice sepulture quo usque heredes morientium passis iniuriam satisfecerint et damnum datum fuerit penitus emendatum. Nec predicti in sanitate absolvantur, nisi de premissis omnibus satisfecerint competenter. Simili excommunicationis sententia innodamus omnes illos qui predia clericorum, et locorum religiosorum et hominum eorumdem scienter et voluntarie receperint in castris suis, vel emerint castra illa in quibus retenta fuerint predicta cessent penitus a divinis, quo usque

damnum datum pro posse staduerint [sic] emendare. Et licet occissores, mutilatores, vulneratores, invasores et raptores ecclesie in genere sint excommunicati, non tamen evitentur, nisi facti evidentia vel confessione constaret. (f. XIXv) Et post quam in specie denunciati fuerint, absolutio nobis vel officiali nostro agerensi reservamus, preter illam absolutionem que pertinet ecclesie romane. Et circa istam constitutionem, constitutiones sacri consilii tarraconensis contra invasores ad unguem debent observari. Reliquas constitutiones facientes contra invasores require in fine cum modo procedendi contra invasores.

Sepultures

cap. XXIII

«a» «p» Precipimus quod nullus clericus pactum faciat cum aliquo in sanitate constituto, sed nec aliquem in infirmitate constitutum blandiens munusculis sive donis vel deceptionibus inducat ut in suo ciminterio eligat sepulturam. Quod si fecerit pactum non teneat, nec electio sepulture, quinimo et corpus et quicquid occasione sepulture ipsius preceptum fuerit, totaliter ecclesie parrochiali reddatur. Item statuimus quod nullus sacerdos parrochianos alterius recipiat ad ecclesiastica sacramenta, nisi ad penitentiam et baptismum necessitatis articulo imminente, sine licentia proprii sacerdotis.

Item prohibemus laycos intra ecclesiam sepeliri absque nostra licentia speciali. Item statuimus et precipiendo mandamus quod quilibet presbiter in principio sui presbiteratus faciat fieri, et habeat vestes sacerdotales proprias, et alia necessaria ad hoc, cum quibus quando mortuus fuerit valeat sepeliri.

Franciscus primus, quod nullus inducat aliquem ad sepulturam eligendam, nisi ad locum quem eligere voluerint

cap. XXIV

Item fuit statutum in sinodo generali per reverendum patrem bone memorie Petrum predecessorem nostrum sub titulo De Sepulturis quod nullus clericus faciat pactum cum aliquo in sanitate constituto, sed nec infirmitate oppressum etiam inducat blanditiis vel aliis quibuscumque modis, ut in suo cimiterio eligat sepulturam. Et si contrafecerit pactum et electio sepulture non teneat, qui nimo corpus et quicquid occasione sepulture preceptum fuerit totaliter ecclesie parrochiali reddatur. Statutum ipsum tanquam iuri consonum approbantes ut fortius imposterum

observetur, statuimus quod nullus clericus (f. xxv) etiam religiosus contra predictum statutum venire presumat, alioquin ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.

Idem de Sepulturis elegendis in ecclésiis per rectores et curatis

cap. xxv

Et quia dignum existit, ut hiis qui in ecclesiis Dei utilius deserviunt ab ipsa ecclesia speciali debeant prerogativa honoris remunerari, statuimus concedendo, quod omnes rectores et alii habentes curam animarum nostri abbaciatu possint in ecclesiis quorum sunt rectores eligere sepulturas, et intus ipsas ecclesias sepelli, dum tamen relinquunt ecclesie, in quibus sepelliuntur, quinque solidos censuales perpetuos pro aniversario anuatim faciendo pro ipsorum decedentium rectorum animabus, verum si aliqui eorum rectorum fecerint et dictaverint in eorum ecclesiis aliquas capellas volumus in eisdem ecclesiis sepeliri, licet non relinquunt V solidos censuales annuatim dentur.

De penis et contra non observantes, constitutiones

cap. xxvi

«a» Statuimus ut clerici beneficiati, vel in sacris ordinibus constituti aut alii quilibet clerici iurisdictioni nostre subiecti, qui irato animo gladium extraxerint contra aliquem, quinquaginta solidos ieccenses pro pena abbati agerensi solvere teneatur. Item precipimus sub pena excommunicationis et statuimus, ut si quis clericus omicidium, sacrilegum, incendium, vel furtum in nostra iurisdictione manifeste repertus fuerit commississe, vel aliquem atrocitur nisi defendendo fecerit vulnerasse, per priorem vel rectorem illius ecclesie in cuius parrochia predicta crimina fuerint commissa, capiatur et capto per clericos apud agerensem adducatur aliquibus laycis si opus fuerit, ad ibitis seu adiunctis, ad repellendam violentiam si forsam inferre per aliquos timeatur.

«b» Item statuimus et districte precipimus ut in locis in quibus post sonitum campane seu buccine de nocte layci ire sine lumine prohibentur, et gladium portare ultra certam longitudinem seu mensuram, clerici eandem prohibicionem debent observare. Alioquin pene que propter laycos imponitur volumus subiacere quam per (f. xxv) priores et rectores ecclesiarum locorum illorum nostro nomine exhigi et recipi volumus et mandamus, et si eam solvere nuluerint requisiti, infra decem dierum spacium penam duplicatam solvere compellantur. Et idem de banno

fructuum precipimus observari, ut propter hoc laycorum scandalum evitetur, et clerici ab illicitis arceantur.

«c» Item sub pena excommunicationis et suspensionis dictricte precipimus ne damna data, seu foris facta cuiquam sacerdoti in penitentia tradita ut alii restituant, differat restituere, vel sibi retinere presumat, et restituat integraliter sine mora et fraude illis quibus est restitutio facienda. Qui autem contra hoc fecerit, super hoc veritate comperta, quod receperit cum verecundia reddere compellatur. Et si restituere postea noluerit, alia pena graviore iuxta nostrum arbitrium puniatur. Item statuimus ne quis rectoriam vel vicariam alicuius ecclesie in iurisdictione nostra sitam presumat ab aliquo recipere, nisi prius nobis presentatus fuerit, et a nobis curam illius ecclesie receperit animarum. Item statuimus et precipiendo mandamus clericis habentibus ecclesias, ne prebendarios vel portionarios laycos vel clericos ponant seu instituant in ecclesiis abbate inconsulto. Alioquin nunc ut ex tunc in hiis scriptis illam vel illos qui huius statuti fuerint transgressores excommunicationis sententia innodamus.

«d» Item mandamus quod nullus faciat pactu aliquod patronis supra facto ecclesiarum antequam sit abbati presentatus. Item statuimus quod nullus clericos preces aliquas persone aut personis potentibus faciat, aut fieri faciat, super aliquo a nobis beneficio obtinendo, quod iam alii sit collatum. Alioquin ipsum scientem quod collatio facta fuerit excommunicationi volumus subiacere. Item statuimus et a modo sic imperpetuum volumus observari, ne abbas agerensis subsidium nisi moderatum, et ex causa rationabili a suis clericis exhiat in futurum, et tunc caritative id faciat, vocatus prioribus et ecclesiarum nostre iurisdictionis rectoribus universis, qui quidem priores et rectores iam dicti quattuor ex se eligant, qui quantitates minutas taxent, et imponant supra valore quantitatem subsidii impositi pro ut eis videbitur ecclesiis universis.

«e» Item statuimus et dictricte mandamus et precipimus omnibus proprobris, rectoribus supradictis, ut statuta sabinensis legati et constitutiones editas in (f. *xxir*) Sacro Tarraconense Consilio contra raptos invasores et depredatores personarum et rerum ecclesiasticarum, observent et inviolabiliter in omnibus et per omnia faciant observari, et constitutiones abbaciales ad instar seu similitudinem illarum sacrorum conciliorum tarraconensis. Et autem sciendum omnibus clericis, maxime ecclesiarum rectoribus et aliis in sacris ordinibus constitutus, et hoc idem mandamus populis dici publice et exponi, quod septem sunt de articuli fidei scilicet Incarnatio, sive Nativitas, et Baptismus, Passio Christi pertinentes

ad hūnritatem Christi, sive eius mors, Descensus ad Inferos, Resurrectio, Ascensus in Celum, Adventus eius iudicium. Item est sciendum quod sunt decem legis precepta, que hiis versibus continentur. Sperne deos, fugito periuria sabbata serva. Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor, non sis occisor, fur mecus testis iniquus, vicinique themorum(?) resquet caveto suas.

«f» Item quia parum prodesset statuta promulgari et mandata fieri nisi ad eorum observationem arceantur improvidi transgressores, statuendo precipimus et sub intimatione anatematice districte mandamus, has constitutiones ab omnibus clericis iurisdictionis nostre et maxime prioribus et ecclesiarum rectoribus hec statuta, precepta, et sinodales prohibitiones inviolabiliter observari, et quod frequenter legant et diligentur studeant, invigilent et intelligant adsque servant, ut de observatione ipsarum Deo et abbati dignam possint reddere rationem. Et si super hiis delinquere eos contigerit vel errare, se non possunt postmodum per ignorantiam excusare.

«g» Scientes quod transgressores huiusmodi animadversione debita puniemus. Et que de supradicti fuerint intimanda clericis per rectores parrochiales presbiteros intimentur, et eaque tangunt laycos eisdem laycis temporibus et diebus viii quod opus fuerit intimentur, maxime ubi affuerit populi multitudo. Item statuimus et mandamus prioribus ecclesiarum nostre iurisdictionis et rectoribus universis, quod eorum quilibet as constitutiones omnes habeat et recipiat copiam earumdem hinc ad festum Sancti Michaelis mensis setembris proxime instantis, alioquin ne pretextu, innoantie se fingant in posterum excusare personas illarumque huius statuti et mandati nostri transgressor excommunicatione et ecclesias illorum ecclesiastico nunc ut ex tunc supponimus interdicto. (f. xxvii) Item statuimus et precipiendo mandamus quod priores, rectores ecclesiarum vel eorum locatenentes, veniant ad synodum diebus superius annotatis. Qui autem venire contempserint, nisi iusta et legitima causa fuerint impediti, et tunc volumus ut mittant excusatores, decem solidorum pene subiacent, vel componant cum domino abbate.

Hugo de ludéntibus ad áleas seu taxillos

cap. xxvii

«a» Item prohibitum fuit in constitutionibus seu statutis predictis, in titulo De vita honestate clericorum, universis clericis ludere ad taxillos, cum inde plura scandala oriantur, et damna quam plurima cum clericis opprobio subsequenter. Sed quod dictum statutum simpliciter et sine

aliqua adiectione penali quasi ludibrio applicatoribus fuit habitura et habentur pactum contrarium suo fuit debito frustatum effectum, statuimus et ordinamus quod nullus clericus ad aleas de cetero seu ad ludum aliquem taxillorum presumat ludere, maxime publice videlicet in viis, plateis et vicis maxime publicis. Contraveniens penam viginti solidorum acrimontis totiens quotiens incurrerit persolvat.

De commissione cure animarum

cap. XXVIII

«a» Item statutum fuit in constitutionibus supradictis in titulo De penis quod nullus reciperet regimen seu vicaria alicuius ecclesie a priore aliquo seu rectore in iurisdictione abbaciatus agerensis, nisi presentatus fuerit agerensi abbati, seu eius officiali, et ab eo curam receperit animarum.

«b» Attendentes ex causa dictum statutum ducimus moderandum ut si quis prior vel rector in iurisdictione nostra predicta sue deserviens ecclesie parrochiali per se ipsum et eum contingerit infirmari, vel per octo aut quidecim dies et non plus, propter aliqua necessaria ac iusta negocia sue ecclesie se absentari, durante infirmitate ac dictorum dierum absentia possit auctoritate nostra et per nos illo casu concessa alicui presbitero idoneo suas vices comittere in cura et regimine animarum.

Franciscus in IIII synodo de casibus reservatis

cap. XXIX

«a» Cum a multis dubitari soleat qui sunt casus pertinentes Pape, et qui prelati reserventur, licet iam dominus Petrus bone memorie predecessor noster aliquos expresserit. Nos volentes tollere eorum dubitationes, propria constitutione duximus exprimendas. Primo si quis confitebatur se credere hereticam pravitatem. Item simoniacus quosmodocumque commiserit symoniam. Item clerici qui excommunicati, aut suspensi ante absolutionem divina officia principaliter celebraverint missam (f. xxiii^r) cantando, evangelium, epístola vel alias horas canonicas faciendo et dicendo principaliter officium in ecclesia. Item clerici per saltum promoti aliquo ordine pretermissio. Item depredantes, iniuriantes euntes ad curiam romanam. Item cleirici qui scientes celebrant in ecclesia interdicte. Item portantes ferrum vel arma sarracenis. Item vulnerantes, nisi levis fuerit vulneratio, mutilantes occidentes clericos, et alios quos ecclesia romana sibi reservat, licet non sit hic positi. Item illi qui excommunicati

denunciatur [sic] et nolunt exire ab ecclesia ad monitionem sacerdotis. Item incendiarum pos[t]quam fuerint ab ecclesia publice nunciati.

Idem de casibus reservatis domino abbati

cap. xxx

«a» Item casus infrascriptos nobis reservamus et retinemus, et quos nullus absolvere valeat, nisi habeat specialem comissionem a nobis. Primo excommunicatos maiori excomuncatione. Item commutationem cuiuslibet voti. Item strupum monialium. Item invasores ecclesiarum manus imponentes in parentes. Item de infantibus oppressis et languidis. Item illorum absolutionem qui in malos usus tractaverunt Eucharistiam et rem sanctam. Item illorum absolutionem qui contra eius sponsalibus cum aliquibus prestito iuramento, et non dissolutis, pos[t]modum contrahaunt cum aliis sponsalia, vel matrimonium contra iuramentum prius prestitum temere e veniendo. Item illorum qui in ciminterio ecclesiastico presumunt scienter excommunicatorum corpora sepelire. Item sacrilegos et violatores ecclesiarum. Item iuramenti absolutionem factam in preiudicium cuiuscumque domini habentem iursidictionem vel alterius partis. Item clericorum absolutionem, qui ab aliquo episcopo se fecerint promoveri nostri licentiam non obtenta.

Idem de casibus commissis curam habentibus animarum

cap. xxxi

«a» Item infrascriptos casus comittimus prioribus, rectoribus et curam animarum habentibus a nobis. Primo, illi qui facto verbo consensu vel alio modo perpetraverit homicidium, dum clerici tamen non sint. Item illi qui luxuriam expleverint cum matre, sorore, vel consanguinea aliqua sua, vel uxore fratris. Item, illi qui in ecclesia luxuriam comiserunt secreta. Item illi qui cum iudea vel sarracena (f. xxiiiv) vel bruto animali coire ausu nephario presumpserint. Item mulier que in adulterio concipit infantem, quem maritus eius credit esse suum, propter quem legitimi liberi fraudandur hereditate paterna. Item illi, qui mulieribus aliquid faciunt propter quod fecerint ab ortium. Item mulier etiam que hec fecerit vel supportaverit fieri. Non solventes decimas et primicias illi vel illis cui debentur, nisi satisfecerint non absolvantur si havent unde. Item blasfemantes deum et sanctos. Item illos vel illas quorum pueri sine baptismo decedunt.

«b» Item mandamus sub virtute sancte obedientie, omnibus curatis, ut moneant populum quod nullus religiosus vel aliquis alius potest

absolvere de casibus infrascriptis. Primo de decimis et primiciis. Item de restitutionibus certis, nisi satisfaciant. Item de iunctis solum modo ad quantitatem quinque solidorum. Et in continenti tradant illis, quibus debetur, vel im posse rectoris vel curati, si de presenti non habent quod pro pinnore ponant, vel cum instrumento obligent se mediante iuramento tradere aliis. Sumam predictam ascendentes nullus audeat retinere, nec distribuere, nisi de licentia abbatis, vel officialis nostri agerensis. Et predicta abbati agerensi vel dicto officiali quam cicius quomode et opportune fuerit teneantur revelare. Alias contrafacientes arbitrio nostro rigide puniantur. Si vero predicti confitentes, ad mandatum et municionem sacerdotis et confessorum ad nos super casus nobis reservados noverint in suis peccatis et duricia remanentes, si peccata occulta fuerint, eis a sacerdotibus penitentia iniungatur. Et nihilominus ipsi confessores quam citius poterint et commode petant et a nobis habeant consilium.

De iure iurando et de pena periuri

cap. XXXII

Item cum periurium sit crimen abominabile inter omnes fideles, potissime clericis. Ideo ab ecclesia tam pena spirituali quam etiam temporali penitus hevitandum est. Statuimus quod si quis clericus in contactu vel quasi in delicto vel seu quasi aliter quomodocumque deprehensus (f. xxiiii^r) repertus fuerit periuru in penam centum solidorum acrimonensium incidat, totiens quotiens fuerit repertus ipso facto, ut quos timor divinus a malo non revocat saltim temporalis pena coherceat a peccato. Alia iuris pena spiritualis seu ecclesiastica in suis iuribus permansura, cui per penam temporalem predictam nolumus in aliquo derogari.

De transgressione iuramenti

cap. XXXIII

Item statuimus et ordinamus quod quicumque in transgressione iuramenti manifeste fuerit deprehensus in ecclesia denunciatur periurius qui si ad monitus satisfacere noluerit, tunc candelis acensis et extintis et pulsatis campanis singulis diebus dominicis et vestibus [sic] denunciatur detestabilis et infamis, et nec ad testimonium vel ad alios actos legitimos admittatur. Et hanc penam precipimus frequenter per ecclesias publicari, sed nolumus quod aliquis rector vel sacerdos aliquem parrochianum suum denunciet periurium, nisi de licentia abbatis agerensis, vel eius officialis seu subcessorum nostrorum mandatum super hoc receperit speciale.

Idem de non residentibus in ecclesiis

cap. XXXIII

Item statuimus ut omnes clerici iurisdictionis nostri abbaciatus agerensis curam habentes et regimen animarum, exceptis canonicis nostri monasterii, infra unum mensem deinceps continue computandum, ex tunc continuam faciant residentiam in suis ecclesiis seu beneficiis personalem, alias non facientes penam a missionis fructuum beneficiorum suorum unius anni ex tunc proxime venturi ipso facto incurrunt. Et pro pena transgressionis presentis estatuti dicti fructus unius anni continui talium beneficiorum sit agerensis abbati integriter acquisitus.

De privilegiis et de exemptione servanda

cap. XXXV

«a» Nos Hugo Dei gratia abbas ecclesie agerensis, considerantes sollicitate et attente nostram agerensem ecclesiam (f. XXIII^v) cuius regimini Deo propicio presidemus, exem[p]tionis privilegio et immunitate gaudere quibus immediate subesse dignoscitur sacro sancte Romane Ecclesie, que totius caput est orbis, et ad eam cum omnibus membris suis principaliter pertinere, ut tenemur ex debito affectu hac volumus tot conamine cum effectu dictam eius exemptionem, immunitatem et privilegia inviolabiliter observare et facere obsevari. Verum quidam nostri subditi pestiferi et noscivi nescientes in semitis iusticie dirigere gressus suos in lesionem dicte exceptionis, et in exempli perniciem, et suarum periculum animarum, dudum ac etiam temporibus prope lapsis contra dictam nostram ecclesiam et abbaciatum, quod non tamen sine cordis amaritudine ad memoriam reducimus, quo spiritu ducti ignorantes, dictam proposse quantum in eis extit violando exemptionem, ecclesiis nobis subiectis damna et gravamina hac nostro monasterio iniurias quam plurimas, donationem contentibiliter vilipendendo intulerunt. Quorum actus notorii evidentia facti huic causam dederunt edicto, quos tam execrabiles et damnosos non intendimus sine animadversione debita conviventibus oculis per transire, sed suo loco eorum vindictam debitam nobis expresse et specialiter reservamus.

«b» Ad presens statutum inducimur faciendum, maxime quia exempla preterita et presentia nos precavere faciant in futurum, et circa id nos esse premonent cauciores, quo statuimus et toto mentis affectu inviolabiliter ordinamus, quod dicta exemptio cum omnibus libertatibus privilegiis et immunitatibus dicte nostre agerensis ecclesie, cum omnibus membris

suis ab omnibus nostris subditis perpetuo, firmiter et sine lesione aliqua observetur. Mandantes omnibus dictis subditis nostris et dicte ecclesie agerensis, tam clericus quam laycus cuiuscumque condicionis sive status existant firmiter, et dictrictè in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis ac beneficii seu beneficiorum privatione, si beneficiati fuerint beneficio ecclesiastico seu temporali, quatenus dictam exemptionem (f. xxiv^r) privilegia et immunitates dicte agerensis ecclesie et membrorum eius inviolabiliter teneant et observent. Et contra eam vel ea verbo vel facto palam vel occulte, per se vel per aliam interpositam personam vel personas, [n]ulla machinatione adhibita vel ingenio seu aliquo figmento vel quesito colore non veniant, nec alios pro suo posse venire substineant nullo modo, ratione vel causa. Alias in rebelles et inobedientes nunc pro tunc monicione premissa canònica excommunicationis sententiam ferimus in hiis scriptis. Et nihilominus eos quos pro nobis et dicta agerensi ecclesia beneficia tenere est contigerit, nunc pro ut ex tunc decernimus et declaramus hiis esse privatos, et non beneficiatos esse inhabiles perpetuo ad habenda, alia beneficia et etiam animadversione gravíssima puniendos ut recedentes a sui capitis unitate.

De confirmatione constitutionum

cap. xxxvi

Item statuimus et ordinamus quod omnes constitutiones domini Petri abbatis predecessoris nostri, in omnibus aliis inviolabiliter observentur, quod si qui inventi fuerint non servantes. Nos secundum cause personarum et negotii qualitatem mediante iusticia eos inobedientes et rebelles ac transgressores pena debita puniemus.

Quod habeant copiam constitutionum

cap. xxxvii

Item volumus et mandamus quod omnes clerici in iurisdictionis nostre curam habentes, et regimen animarum, et quilibet eorundem harum constitutionum copiam habeant hinc ad festum Natalis Domini proxime affuturum [sic], ne pretextu ignorantie fingant se in (i) posterum posse excusare sub pena viginti solidorum, quam non facientes ex tunc incurrere volumus ipso facto.

Franciscus, de infantibus oppressis et languidis

cap. XXXVIII

(f. xxivv) Et quia parentes vel alie persone curam habentes regiminis et nutrimenti infantium parvulorum. Scierit vel ex culpa ipsos infames parvulos opprimunt et occidunt, vel oppressos et occisos circa se reperiunt, maximum crimen comittentes. Nos igitur volentes ut publice solemnitas penitentiae et reconciliationis eis iniungende ac tribuende imponatur, ut facilius a dicto crimine arceantur, districte precipimus et mandamus omnibus rectoribus et curam habentibus animarum, in virtute sancte obedientiae et sub pena decem solidorum, abbati agerensi infallibiliter applicanda, quatenus in festo Nativitatis Domini, Pasche, et Penthecostes, dum solemnitas missarum celebrabuntur in ecclesiis eorundem, moneant ex parte nostra omnes et singulos parrochianos suos crimen predictum comittentes, precipiendo eisdem, ut in die Mercurii Cinerum veniant ad confitendum peccatum supradictum ad locum Ageris, et ibidem penitentiam condignam et salutarem recipiendum. In super die Iovis Cene in abbatia sancta ad locum predictum personaliter accedant, recepturi reconciliationem criminis antedicti iuxta seriem in ecclesia Dei solitam. Denuncient eis rectores in super antedicti, sub prefata pena, quod nisi loco et terminis supradictis observent que eis iniunguntur, non recipient a nobis illo anno absolutionem et penitentiam pro crimine sepe dicto.

Quod nullus obligat bona ecclesiastica iudeo vel feneratori

cap. XXXIX

In eadem synodo sub titulo De vita et honestate clericorum, institutum fuit quod nullus clericus fide iudeo vel feneratori vel obliget calices vel vestimenta et pallas altaris iudeis vel etiam libros ecclesiarum, quod volentes inviolabiliter observari, statuimus quod quicumque clericus contrafaciens ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.

(f. xxvr) De Testamentis et de dando comptum et rationem de ultimis voluntatibus defunctorum

cap. XL

«a» Quia experientia evidenti elucescit defunctorum pias ultimas voluntates, propter hominum nimiam maliciam, que in mundo instigante diabolo, et nostris credimus ut exigentibus meritis super excrevit, infra annum a morte dictorum defunctorum per heredes et manumissores

ut tenentur de iure minime persolvi et debite executioni demandari comprobatur, et quia cura comissi a Deo regimine nos solícite inducit, ut saluti animarum viventium et potius defunctorum condignum remedium cum debita executione provideamus presenti statuto imperpetuum valituro ut.

«b» Statuimus quatenus omnes manumissores defunctorum et heredes qui sunt obligati et teneantur legata ad pias causas et pro animabus dimissa persolvere, integre eadem persolvant infra annum, a tempore mortis defunctorum continue computandum. Alioquin si predicta non adimpleverint infra annum, ut predicatur et reddant comptum seu rationem legitimam de administratis, adducentes quod nisi iuxtas causas et rationabiles allegaverint et probaverint, cur infra annum pias defunctorum voluntates nequiverint integre persolvere, seu distribuere, sententiam excommunicationis volumus incurrere anno lapso. Et hoc volumus observari in piis voluntatibus defunctorum, quorum annus a die presentis constitutionis statuti volumus incipere, et continue numerari in illis qui ante diem constitutionis presentis diem clausurunt extremum. De illis vero qui post diem constitutionis contingerit decedere in futurum volumus annum computari a die mortis defunctorum.

«c» Mandantes omnibus et singulis rectoribus vel curam animarum habentibus, seu eorum locatenentibus sub pena viginti solidorum applicandorum abbati agerensi, quatenus quilibet eorum anno quolibet in festo Natalis Domini, Pasche et Penthecostes in suis ecclesiis, dum missarum solemnia (f. xxv) celebravunt, denuncient et moneant publice et generaliter omnes et singulos heredes et manumissores defunctorum infra tempus prefatum et eis prefixum sub pena eis iniuncta satisfaciant piis voluntatibus defunctorum.

De moderatione facta condendi testamenta

cap. xli

Sane volentes quod nimium est moderare et ad statum reducere iuste et equitate, ideo recolentes quod dominus Ugo predecessor nostre, per privilegium suum indulserit rectoribus et curam habentibus animarum et aliis clericis beneficiatis, ut de bonis ecclesie suum vellent et possent condere testamentum vel aliam ultimam voluntatem, dum tamen abbati agerensi relinquerent quinquaginta solidos ut domino in ipsa ultima voluntate. Statuimus dictum privilegium reformantes, relaxando de summa quantitate predictae, quod relinquendo dicti clerici abbati

agerensi tres morabatinos possint sua condere testamenta et alias ultimas voluntates.

Moderata fuit constitutio de ultimis voluntatibus defunctorum

cap. XLII

«a» Non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quoque variantur humana, presertim quando urgens necessitas vel evidens utilitas id exposat. Quoniam idem Deus in hiis que in veteri testamento statuerat, non nulla mutavit in novo. Cum igitur in constitutione per nos edita caveatur expresse, quod si infra annum a die mortis computandum, manumissores heredes ac bonorum defunctorum detentores relicta ad pias causas pro animabus defunctorum non solverint, et de quantitibus recepte ad reddendum compotum et rationem negligentes inventi fuerint vinculo excommunicationis tales remaneant ligati. Tamen quia ex frequentibus subditorum querellis accepimus, et nos ipsa experientia probavimus, quod multi ex ipsis in nostrum abbaciatum constituti tot tallias seu collectas et exomunicationes et alia onera havent supportare, ita quod de residuo vix possunt congrue sustinere, ex co [sic] de facili potest sequi, quod propter (f. xxvii) rerum inopiam non valentes solvere sine culpa vinculo essent excommunicationis ligari.

«b» Nos volentes itaque super hiis omnibus pro ut expedit sollicitè providere, et saluti animarum consulere, ac periculis animarum in quantum possumus obviare, statuimus et ordinamus quod nullus predictorum vigore constitutionis predicte ligetur sententia excommunicationis, sed lapso anno residuum distribuere non possint nec audeant, nisi de licentia nostra vel officialis nostri agerensis. Et si fecerint de suo proprio teneantur restituere. Et si moniti fuerint litteratorie, et infra tempus eisdem assignatum compotum et retionem reddere non curaverint, tunc procedatur contra ipsos per excomunitacionis sententiam et alia iura remedia, pro ut ius et iusticia sua debunt.

De approbatione omnium constitutionum

cap. XLIII

«a» Et quia merito omnia nostra facimus quibus nostra impartimur auctoritatem, ea propter approbamus ac etiam confirmamus omnes et singulas constitutiones factas per reverendos patres predecessores nostros dominos Petrum et Hugonem abbates agerenses, et easdem constitutiones sub penis et formis in eis contentis, nisi in eis que per

nostras constitutiones synodales fuerint moderate, correcte, vel declarate, volumus inviolabiliter o[b]servari.

Et cuncti habeant copiam omnium constitutionum

cap. XLIV

Item licet iura comunia et que in eis comprehensa sunt, clericos pretexto ignorantie minime valeant excusare particularia tamen statuta, et maxime que a recto tramite devian iuris comunis probabiliter possunt indicere ignorantie causam. Quod evitare cupientes, statuimus et firmiter precipimus observari quod quilibet rector habeat copiam et transumptum omnium constitutionum dominorum Petri et Hugonis predecessorum nostrorum, et presentium per nos et editarum hinc ad festum proxime venturum Nativitate Domini et in ecclesiis suis teneant cum aliis libris ecclesiarum. Quod si non fecerint lapso dicto termino penam quinque morabatinorum volumus teneri et abbati aggerense applicari.

Franciscus de festivitibus colendis

cap. XLV

(f. xxvii^v) Cum ociositas et voluptas sint arma hostis antiqui Hieronimo testante, qui dicit, Agito aliquid boni operis, ut diabolus te inveniat occupatum, nam in desideriis est carnis ociosus. Et licet diebus festivis magis orationibus, quam aliis operibus inter diem insistere debeant quam aliis diebus. Quamvis in illis diebus in hoc quod non laborant, pauperes agravantur, et ociosi et desidiosi de facili ad illicita provocantur per nimia festorum multitudinem. Et licet indubium ab aliquibus vertatur que festivitates necessarie sint colende in abbatiatu aggerensi, ideo ne aliquis se excusare possit et dicat se nescire que festivitates sint colende et celebrande, nos presentes constitutiones illas duximus exprimendas pro ut sequitur,

Primo festum Circumcisionis Domini
 Epiphanie
 Sancti Vincentii
 Purificationis Sancte Marie
 Chathedre Sancti Petri
 Mathie Apostoli
 Annunciationis Beate Marie
 Sancti Marchi Evangeliste
 Sanctorum Philipi et Iacobi
 Sanctorum Abbon et Sennen martirum

Jacobi Apostoli
 Vincula Sancti Petri
 Sancti Bartholomei
 Sancti Augustini ubi altaria habentur
 Et in ecclesia priores restores et omnes alii presbiteri faciant officium
 solemne de omnibus festivitibus sequentibus videlicet
 Transfigurationis Domini
 Sancti Laurentii
 Assumptionis Beate Marie
 Inventionis Sancte Crucis
 Ioannis ante portam latinam
 Ascensionis Domini
 Penthecostes: feria secunda octave
 Festum Corpus Christi
 Barnabe Apostoli
 Joannis Baptiste
 (f. xxviii) Petri et Pauli Apostolorum
 Sancte Marie Magdalene
 Nativitatis Beate Marie
 Exaltationis Sancte Crucis
 Mathei Apostoli
 Sancti Michaelis
 Luce Evangeliste
 Symonis et Iude Apostolorum
 Omnium Sanctorum
 Sancti Martini episcopi et confessoris
 Sancti Andree Apostoli
 Sancti Thome Apostoli
 Nativitas Domini
 Sancti Stephani
 Sancti Ioannis Evangeliste

Et ex illius sancti festivitas celebretur in cuius honore maior ecclesia
 loci illius est constructa seu edificata, et si hoc utile expediens priori
 vel rectori seu curam regenti visum fuerit aliorum sanctorum altaria
 habentium. Et contra parrochianos predicta festa non celebrantes
 auctoritate nostra procedant per censuram ecclesiasticam, eos publice
 monendo et excomunicando, demum si ad penitentiam venerint,
 auctoritate nostra absolvendo. Mandamus prioribus, rectoribus et aliis

curatis quatenus presentem constitutionem inviolabiliter observent pro ut supradictum est, et si contrafecerint quod non credimus procedemus contra eos pro ut nobis visum fuerit procedendum.

Contra notarios iniurantes notarios

cap. XLVI

«a» Recepimus, quorundam nostrorum querimonia ministrante, quod non nulli auctoritatem sibi et potestatem assumentes sine licentia et commissione nostri, scribendi in parrochiis nostris conficiendi scripturas tam publicas quam alias, que olim scribi et confici non consueverunt, tanquam si a nobis et predecessoribus nostris eis attributa esset potestas seu auctoritas notarie sive scribanie officium in nostris exercere parrochiis in magnum preiudicium ecclesiastice libertate, et in nostri et ecclesiarum nostrarum dispendium et iacturam. Nobis humiliter supplicatum fuit, et instanter petitem, super hiis a nobis de remediis provideri, licet iam alios per dominos predecessores nostros Hugonem et Guillelmum, bone memorie literatorie fuerit ordinatum.

«b» Nos attendentes itaque quod dudum super predictis fuit in Sacro Tarraconense (f. xxviii) Consilio per generalem constitutionem salubriter tunc provisum, per quam talia facientes et concensientes [sic] ipso facto sint excommunicationis vinculo inodati, et etiam contrahentes per tales scripturas preiudiciales ecclesiis et dampnosas, constitutioni adherentes predictae, ac volentes hiis pro posse congruis presidiis obviare, statuimus prohibemus et interdiciamus per presentem constitutionem, ut aliquis in locis seu parrochiis abbaciatus agerensis seu eorum terminis nisi auctoritate nostri speciali, vel commissione non recipiat, scribat seu conficiat aliqua instrumenta, seu scripturas publicas, aut alias quaslibet recipi, scribi aut confici consuetas olim a vobis, seu predecessoribus nostris prioribus, rectoribus seu vicariis ecclesiarum predictarum iurisdictionis nostre seu locum vestrum tenentibus eorumdem, nec scribi, confici aut recipi aliquis faciat, nec per tales scripturas quis aliquem actum nullo modo faciat seu contractum.

«c» Tamen notarie seu scribanie in tota nostra iurisdictione et abbaciatu agerensi predicta sine adiunctione alterius cuiuslibet auctoritate sint franque et libere ecclesiarum eorumdem evidentia facti et iure quod non potest ab aliquo verti indubium, cum omnibus iuribus et pertinentiis ad notarias seu scribanias expectantibus quo quomodo. Et ideo quia plus solet teneri quod specialiter et frequenter iniungitur quam quod

raro et negligenter generaliter imperatur, ultra constitutionem sacri consilii predictam, generaliter editam pro omnibus ecclesiis notariam seu scribaniam habentibus provincie Tarraconensis quam de certa acientia approbamus. Et contrafacientes predicti in toto abbatiatu agerensi seu iurisdictione nostra predicta in locis seu parrochiis eius, seu ipsorum aliquo, aut terminis eorumdem, ut violatores ecclesiastice libertatur canònica monitione premissa, pro predicta libertate eclesiàstica conservanda et tanto preiudicio evitando, excommunicationis sententia ferimus in hiis scripturis.

«d» Item nec aliquis cui comisse vel arrendate iura notarie memorialia seu prothocola a parrochia abstrahat, et ille vel illi qui dictas notarias tenerint seu arrendaverint notulas seu prothocola teneant finito tempore comissionis seu arrendationis ultra quattuor menses. Ymo predicta infra dictum terminum restituant rectori vel illis quibus (f. xxviii^r) debentur alias contrafacientes ex nunc ut ex tunc sententiam excommunicationis canonicè promulgamus, vobis et vestrum cuilibet nihilominus iniungentes quod in predicitis notariis seu scribaniis vestris seu dictarum ecclesiarum vestrarum, nisi clericis non concedatur seu tribuatur scribendi, recipiendi seu conficiendi scripturas publicas auctoritatem vestram licentiam seu etiam potestatem, tam committentes quam recipientes seu scribentes. Et si per conficientes tales scripturas contra hoc mandatum nostram quoquo modo factum fuerit, penam quinquaginta solidorum volumus incurrere totiens quotiens fuerit commissa, nisi de licentia nostra petita et obtenta, ultra aliam penam per nos transgressoribus imponendam.

«e» Statuentes et mandantes vobis et vestris singulis in virtute sancte obedientie, ut quemcumque seu quoscumque predictorum invenerit transgressores, eos et ipsorum quemlibet denunciatur excommunicatos singulis diebus dominicis et festivis et in vestris ecclesiis in misse celebratione, dum ibi erit maior populi multitudo, tantum et tamdiu quousque absolutionis beneficium meruerint, seu a nobis contrarium receperitis in mandatum. Et hanc constitutionem frequenter in vestris ecclesiis publicetis diebus dominicis et festivis, ut nemo super predictis ignorantiam valeat allegare, vel saltim per illas festivitates quibus solent alias constitutiones publicare, et hoc sub pena viginti solidorum nobis applicandorum. Et super predictis prefatis rectoribus comittimus plenarie vices nostras.

Vicentius abbas in synodo per eum celebrata die veneris XIII lunii anno milesimo CCCCIX

cap. XLVII

«a» Item ut periculis et scandalis obvietur, et tollatur materia iurgiorum, hac imperpetuum valitura constitutione sancimus, ut rectores vicarii, vel quivis alii beneficiati ad opus pertinet ratione (f. XXVIII^v) suorum beneficiorum, notarias publicas exercere in nostro abbatiatu agerensi de omnibus contractibus, testamentis et quibus suis aliis actibus publicis teneantur facere notas non in cedulae seu membranis cum talia facilius amittantur, sed in suis libris continuatas.

«b» Ita quod contractus ipse testamentum vel quivis alter actus publicus non redigatur in formam publicam donec per notarium largo modo fuerit dictatum in dicto suo libro notarum ubi contineatur ordinatio ipsius contractus, testamenti seu alterius actus publici, talis et tam largo modo sicut fuerit in publicam formam redacta absque aliqua breviatura. Si quis autem predictorum presumpserit contractum aliquem, testamentum seu quemvis actum publicum in formam redigere, et tradere parti vel alteri cuicumque non retenta penes se nota in libro et modo predictis penam viginti librarum, fisco nostro applicandarum incurrat. Alias et gravis nihilominus puniendus, si qualitas culpe id exposcat.

Quod nullus audeat arrendare beneficia nec notarias sine licentia abatis

cap. XLVIII

«a» Item ad tollendum pericula, scandala, discensiones et rancores, quibus in quantum possumus obviare pacem et tranquillitatem que fovere, et ut eclesiastica beneficia melius deserviantur, et in officiis non fraudentur, ordinamus quod nullus audeat curas seu beneficia arrendare nisi clericis. Alias contrafacientes amittant fructus unius anni totiens quotiens comiserint, et ultra hoc amittant fructus beneficii durante arrendamento applicanda est mediatas abbati agerensi, et alia mediatas fabrice nostri monasterii. Per hoc autem non intendimus quod fructus et redditus beneficiorum vendi possint ad annum, nec etiam notarias arrendari nisi clericis nostra voluntate interveniente.

(f. XXIX^r) **Vicentius abbas in synodo per eum celebrata, die veneris XIII juni anno M CCCC IX**

cap. XLIX

«a» Inherentes vestigis diversorum episcoporum provincie Tarraconensis, intra quam nostrum monasterium agerense, cum ecclesiis

sibi subiectis sivi datum existit, statuimus et ordinamus quod nullus prior, rector, vicarius perpetuus seu qui vis alius beneficium curatum obtinens in nostro abbaciato agerensi, audeat arrendare beneficium ipsum curatum seu eius redditus nisi solum et dum taxat clericis in sacris ordinibus constitutis, uno vel pluribus pro ut sibi videbitur expedire. Et qui contrafecerit penam viginti florenorum auri de Aragonie fisco nostro applicandorum pro quolibet anno ad quem arrendaverit se noverit incurrisse.

De custodia instrumentorum beneficiorum

cap. L

«a» Item ordinamus quod omnia instrumenta beneficiorum ponant in uno sacco, sive casidelo et ea teneant in casidello in ecclesia vel sacristia in uno armario sive techa communi omnibus beneficiatis, et in eadem sint due claves. Et unam teneat rector vel curam animarum regens, et alteram teneat unus beneficiatus. Et in uno quoque sacco ponatur titulus beneficiorum. Et predicta instrumenta non abstrahantur ab ecclesia, sed si beneficiatus necessitatem habuerit copiam in publico habeat. Et qui contra predicta fecerit et ea non observaverit sententiam excommunicationis volumus quod incurrat.

Et quilibet beneficiatus suorum beneficiorum teneatur habere capitibrevia

cap. LI

«a» Item statuimus et ordinamus, de consilio et synodo existentium, quod quilibet beneficiatus teneatur habere capitibrevia de omnibus redditibus et censualibus sui beneficii post duos menses (f. *xxixv*) et die qua pacifica possessione sui beneficii habuerit in antea computandos, et instrumenta dictorum censualium sive redditum teneant sub clausura pro ut supra tactum est in proximiori constitutione.

De annata beneficiorum vacantium

cap. LII

«a» Item statuimus et ordinamus, de consensu et voluntate totius capituli seu conventus nostri et omnium priorum, rectorum, vicariorum et presbyterorum, quod quocumque contingerit vacare aliquod vel aliqua beneficia et officia tam in monasterio quam in abbatiato nostro, quorum redditus sumam ascendunt quindecim librarum vel ultra quod fructus primi anni, facto servitio sint et applicentur fabricae nostri monasterii et ille vel illi teneantur convenire cum operario nostri monasterii infra duos menses ex quo possessionem pacificam obtinuerint.

Per hanc constitutionem non intendimus comprehendi beneficia de quibus cambium seu permutatio fieri contingat.

De subventionibus fabrice et candeles Ligni Domini

cap. LIII

«a» Item priores, rectores, vicarii seu curam animarum habentes et notarii teneantur et sint a stricti monere et inducere parrochianos in testamentis conficiendis per testatores, ut pro salute animarum suarum et ab obtinendum indulgentias concessas per Summos Pontifices monasterio agerensi, aliquid dimittant fabrice et candelas Ligni Domini eiusdem monasterii, sub pena decem solidorum. Inducuntibus vel elemosynas largientibus, ultra predictas indulgentias concessas idem monasterio, nos de Omnipotente Dei et apostolorum Petri et Pauli concedimus viginti dies indulgentiarum. E[t] quilibet curati factis precibus et diebus supradictis, moneat et inducat populum sibi commissum. Alias contrafacientes, et predictam constitutionem non observantes, arbitrio nostro puniantur.

(f. xxxr) De superpelliciis portandis

cap. LIII

«a» Item statuimus et ordinamus quod canonici nostri monasterii dum officia solemnita in ecclesia celebrantur, et in processionibus suppellicia [sic] portent et non capucia. Etiam mandamus et strictius precipimus ut priores, rectores, vicarii et alii presbiteri in suis ecclesiis in predictis solemnitatibus et officiis suppellicia teneant, inducant et portent, et dictam constitutionem observent sub pena decem solidorum nobis applicandorum. Per solemnita officia intelligimus quod cantando fiat, et non voce submissa.

Contra illos que se absentant a suis beneficiis

cap. LV

«a» Cum periculosa sit diuturna vacantium beneficiorum provisio et absentia beneficiatorum vel ei deserventium, et aliqui maliciose et in fraudem nos vilipendendo et iurisdictionem nostram se absentent multoties, suis de meritis exhigentibus aliquando per adoptionem secundi beneficii minime curant in dictis beneficiis residentiam facere nec eis deservire. Ymmo non [n]ulli per fraudem et maliciam retinent penes se vel ascondunt instrumenta capibrevia et alia iura beneficiis pertinentia. Nos volentes maliciis eorum obviare, licet iam per dominos predecessores

nostros aliquantum extiterit provisum, quod si aliquis per mensem absens esset a suis beneficiis perderet fructus illius anni.

«b» Nos videntes quod si contingeret beneficia conferre alteri illi deserviens, non haberet unde vitam posset sustentare, nec beneficii possent deserviri, constituimus et ordinamus quod tales sic se habentes, post mensem a dictis beneficiis, nisi de nostra licentia petita et obtenta, quod ipso facto dicta beneficia ceseantur vaccare, et nos presenti constitutioni privamus. Et ultra illi qui per adoptionem secundi beneficii se absentaverint, per dictum mensem fidem teneantur facere si fuerit cum eis dispensatum, alias per dictum mensem per se vel sufficientem procuratorem teneantur renunciare beneficio. Et instrumenta capibrevia et omnia alia iura facienta per beneficiis teneantur in manibus abbatis tradere, fructus et redditus prorata temporis futuri (f. xxxv) successori dimittere. Alias contrafacientes et constitutionem predictam observantes ex nunc ut ex tunc sententiam excommunicationis canonice promulgamus in hiis scriptis.

Et priores, rectores et alii clerici abbatiatus possint clericum religiosum vel secularem presbiterum idoneum eligere confessorem

cap. lvi

«a» Item ut priores, rectores et alii clerici nostri abbatiatus in sacerdotio constituti opportunitatem habeant sepe confitendi, quod aliquem religiosum vel secularem presbiterum idoneum et discretum possit sibi eligere in confessores qui eorum confessione diligenter audita, eos a penis quibus non est superior consulendus absolvant. Presentis constitutionis auctoritatem ducimus concedendam. Super predictis intelligimus canonicis nostris excepto qui teneantur confiteri priori nostro claustrali vel eius locumtenenti vel alicui canonico sufficienti.

Speciosus forma pro filiis hominum et plenus gratia

cap. lvii

«a» fons virtutum gloriosus sponsus ecclesie Ihesus Christus inter alia sanctitate insignia quibus sponsam eius inclitam insignivit gloriosam instituit castitatem, ut in illa sine qua nullum bonum opus existit, sponsa ipsius et ministri eiusdem sponso virgini, nato de virgine vite puritate fulgentes, devotione supplici deservient, sed nonnulli clericorum et religiosorum, fama sue et salute immemores, cum concubinis vitam ducunt enormiter dissolutam. Super quo bone memorie Guillelmus, episcopus Sabinensis, Sancte Romane Ecclesie cardinale in partibus

hispanie apostolice sedis legatus, cupiens salubriter providere, quam constitutionem provide edidit que antiqui hostiensis procurante virsutia usquequaque non extitit observata.

«b» Propter quod nos abversus huiusmodi vitium providere de remedio salubri cupientes, monuemus omnes et singulos presbiteris, diaconos, subdiconos et clericos, beneficiatos ac etiam religiosos cuiuscumque dignitate gradus, status, ordinis vel condicionis existant, ne concubinas in domo propria, aut aliena publice audeant detinere, contrarium facientes sit inabiles dum sic, ut premittitur, tenuerint publice concubinas et per duos menses (f. xxxi^r) sequentes postquam etiam easdem dimisserint realiter cum effectu, ad quodcumque beneficium ecclesiasticum obtinendum, etiam si beneficium patrimoniale vel capellania fuerit temporalis. Sic etiam eis per idem tempus ad recipiendum sacros ordines editus interdictus, ut sit ad executionem ordinum infra idem tempus receptorum suspensi maneant, donec cum eisdem sufficienter fuerit dispensatum. Et collatio beneficiorum eis facta infra tempus ipsum sit nulla, vâcua, irrita ipso iure, si ipsas concubinas tempore receptionis dictorum ordinum, aut collationis beneficii seu beneficiorum eis facte, vel infra terminum duorum mensium antea publice tenuerint, ut profertur. Et de predictis certius constet, et nullum dubium imposterum oriatur volumus quod beneficiorum collectores in litteris per eosdem concedendis super collationibus huiusmodi beneficiorum apponi faciant clausulam subsequentem.

«c» Nostre tamen intentionis existit quod si tempore collationis per nos de huiusmodi beneficio sibi facte aut a duobus mensibus proxime lapsis publicus concubinarius fuerit, presens nostra collatio nullius sit roboris vel momenti. Adicientes et in super statuentes, pro ut Guillelmus episcopus sabinensis prefactus statuit, quod quicumque clerici aut religiosi qui post duos menses a publicatione constitutionis et municionis, in ecclesia cathedrali de cuius diocesi existunt, facienda numerandos concubinam seu concubinas modo predicto detinuerint vel dimissam seu dimissas aut aliam seu alias admitterint, si beneficiati existant tertia parte fructum omnium beneficiorum que pro illo tempore obtinent sint privati ipso facto. Si vero per alios duos menses, predictos duos immediate sequentes, in eodem crimine continuaverint fedam vitam, alia tertia parte. Et si forte, Dei timore contempto, per alios duos menses predictos quattuor immediate sequentes in peccato permanserint memorato, reliqua parte tertia fructuum dictorum beneficiorum omnino privati existant.

«d» Precipientes eisdem quod ad aliquam partem fructuum predictorum posquam ipsa vel ipsis (f. *XXXIV*) ut predicatur privati fuerint, manus temerarias aliqua licet non extendant. Et si forsitan contrarium attentaverint sub ob testatione extremi iudicii prelati eorum sive sint diocesani sive alii districte, precipimus quod ad restituendum quicquid de predictis terciis fructuum seu ipsorum aliquam, postquam modo predicto privati existent, occupaverint seu detinuerint vel consump[s]erint per censuram ecclesiasticam et alia iura remedia ipsos compellere non admittant. Quod si forte predicti clerici vel religiosi, concubinarii ad huc ad cor non redierint, sed nostrum contratenentes mandatum se ostenderint tam execranda turpitudinis amatores prelati suis predictis et teorum cuilibet, in virtute sancte obedientie, et sub animarum suarum periculo, districte precipimus et mandamus quatenus si infra quattuor menses, post supradictos sex menses continue numerandos, transgressores predicti concubinas predictas omnino non dimiserint, easdem vel alias ulterius non admissuri, eos beneficiis suis privent, ipsos que in limo peccatorum tam fixos, donec se correxerint.

«e» Et postea per duos menses inhabiles esse denuncient ad quecumque beneficia ecclesiastica obtinenda, eis que decernant per idem tempus ad suscipiendum sacros ordines aditum interdictum. Volumus etiam quod si quis de predictis, posquam beneficio seu beneficiis privatus fuerit modo predicto, manus rapaces extenderit ad dictorum beneficiorum fructus, seu ad aliquam eorum partem incurrat excommunicationis sententiam ipso facto, a qua non possit absolvi nisi de sic occupata restitutione integra, et beneficii seu beneficiorum quibus privatus fuerit ut predicatur dimissione plenaria prius factis.

«f» De fructibus vero beneficiorum quibus concubinarii huiusmodi privati premittitur decernuntur due partes assignentur pro servicio beneficii vel ecclesie, cui concubinarius ipse deservebat faciendo, tertia vero pars ordinatio diocesano vel alteri ipsius concubinarii prelato, huiusmodi nostram constitutionem exequenti, alias pro dicto servitio remaneat applicata. Et ut tantus in eisdem concubinariis exerceatur pena quanto gravior in ipsis fuerit culpa reperta, prefate ordinationi adicimus statuentes (f. *XXXIII*) quod prefati presbyteri, diaconi, subdiaconi et clerici beneficiati ac religiosi qui tempore sui obitus, vel infra duos menses tunc immediate lapsos in crimine concubinitus huiusmodi reperti fuerint publice permansisse, sint intestabiles, et bona ipsorum tam mobilia quam immobilia, locis personis et negociis infrascriptis remaneant confiscata.

«g» Et nihilominus tam ipsi concubinari, quam eorum concubine ecclesiastica careant sepultura, nisi per duos menses ante suum obitum fraude sepultura, nisi per duos menses ante suum obitum, fraude cessante ab invicem fuerint separati. Qui vero ipsorum aliquem in ciminterio sepelire, aut eorum sepulture interesse presumpserint escomunicationis sententiam incurrant ipso facto. Et ciminterium ubi hoc factum fuerit seu presumpsum, interdictum remaneat donec corpora concubinariorum seu concubinarum huiusmodi sepulta ab inde proiecta fuerint in signum damnationis eorum.

«h» Bona vero dictorum concubinariorum decedentium tam mobilia quam immobilia in tres partes dividantur, quarum una pars fabricis ecclesiarum ubi beneficiati fuerint, reliqua ipsius concubinari prelado, sive diocesano sive alteri huiusmodi nostram constitutionem quo ad hec exequenti, tertia vero pars redemptioni captivorum remaneat, et sit applicata. Quam tertiam partem redemptioni captivorum deputatam prelati diocesanis concubinari ipsius per fratres de Mercede, vel de Trinitate ordinum, quos ad hoc magis promptos et utiles noverit, exhigi faciat et levare, et per ipsos in dicta redemptione captivorum fideliter dispensari. De quibus diocesanis ipsis de hiis que in eorum diocesibus predicta de casu receperint teneantur reddere rationem. In quo si culpabiles fuerint vel remissi, per diocesanos ipsos substrahatur eis portio quam alias de similibus petere aut levare debent.

«i» Per hanc tamen ordinationem ecclesiis vel personis aut locis quibus ius aliquod in dictis bonis concubinariorum decedentium pertinet, preiudicare non intendimus neque volumus aliquomodo. Dictis autem prelati districte precipiendo mandamus quatenus in exhigendis penis predictis diligentiam adhibeant et per duos viros idoneos, per eos infra limites diocesis seu iurisdictionum suarum deputandos recolligi faciat iuxta formam superius ordinatam. Volumus in super et mandamus quod prelati in (f. xxxiiij) civitatibus suis testes deputent synodales, qui per eorum diocesim veritatem inquirent super omnibus supradictis. Et ea que reperierit quam sitius poterint suis prelati in synodis, quas anuatim propterea celebrare iubemus, vel ipsis in remotis agentibus, eorum vicariis semel teneantur anno quolibet nunciare, ne idem prelati excusationem pretendere, seu ignorantiam aliquam valeat allegare.

Tabula rubricarum

- De synodi celebratione f. II
 De sacramentis et primo de sacrato Bapti[s]mi f. III
 De Sacramento Confirmationis f. V
 De Sacramento Penitentie f. VI
 De Sacramento Extremeunctionis f. VIII
 De Sacramento Heucaristie seu Corporis Christi f. VIII
 De Sacramento matrimonii f. XII
 De Sacramento Ordinis f. XIII
 De Oris et Divino Officio f. XIII
 De vita et banestate [sic] clericorum f. XIII
 De sententia Excomunicarionis f. XVII
 De sepulturis f. XIX
 De penis et contra non observantes constitutiones f. XX
 De ludentibus attexillos f. XXI
 De comissione cure animarum f. XXI
 De casibus reservatis f. XXI
 De iure iurando et de pena periuri f. XXII
 De non residentibus in ecclesiis f. XXIII
 De privilegiis f. XXIII
 De confirmatione Constitutionum f. XXIII
 Quod habeant copiam constitutionum f. XXIII
 De infantibus oppresssis f. XXIII
 Quod nullus obliget bona eclesiastica iudeo f. XXIII
 De Testamentis f. XXV
 De approbatione omnium constitutionum f. XXVI
 Dd festivitatis collendis f. XXVI
 Contra notarios f. XXVII
 Quod nullus audeat arrendare beneficia f. XXVIII
 De custodia instrumentorum f. XXIX
 Et quilibet beneficiatus suorum beneficiorum tenatur habere
 caputbrevia f. XXIX
 De annata beneficiorum vacantium f. XXIX
 De subventionibus fabrice et candelae Ligni Domini f. XXIX
 Contra illos qui se absentant a suis beneficiis f. XXX
 Quod priores rectores et alii clerici abbatias possint eligere
 confessorem f. XXX (I)
 Finis tabule (f. XXXIIIr)

Incipit tabula constitutionibus abbatiatus agerensis per alphabeti litteras ut facilius materia se offerat

A

- Absolutio ab excommunicatione debet fieri ut in cap. xx, littera «c»
 Si excommunicatus fuerit infirmus et in periculo mortis vel si pauper quomodo debet absolvi cap. xx, littera «d»
 Si fuerit propter contumaciam excommunicatus vel propter venerationem clerici quomodo debet absolvi cap. xx, littera «e»
 Si recuperata sanitate nolent excommunicati facere quod iuraverant compellendi sunt per censuram ecclesiasticam cap. xx, littera «e» in fi.
 Absolutio raptorum invassorum personarum et rerum ecclesiasticarum reservatur abbati vel eius officiali preter absolutionem que pertinet ad Ecclesiam Romanam cap. xxii, littera «b»
 Altaribus Magnus honores exhibendus maxime ubi missa celebratur cap. xii, littera «c»
 Aprobantur Constitutiones Domini Petri, et Hugonis sub certis penis in eis contentis cap. xliii
 Absolutio aliquorum est reservata vide infra in casibus reservatis

B

- Baptismi forma sunt verba cap. iiii, littera «b»
 Materia est aqua elementalís cap. iiii, littera «c»
 Quis potest baptizare maxime in necessitate cap. iiii, littera «b»
 Baptizatus per obstetricem si upervixerit debet baptizari, et quomodo potest probari cap. iiii, littera «c»
 Si dubitatur ansit baptizatus quomodo debat baptizare, quomodo potest probari cap. iiii, littera «c»
 Pro baptismo nihil debet accipi, nisi aliquid gratis detur cap. iiii, littera «d»
 Quomodo debent fontes baptismales teneri et custodiri et aqua mutari cap. iiii, littera «d» et cap. vi, littera «a» et «b»
 Quod compadres esse debent et quomodo contrahitur compaternitas cum uxore tenentis in baptismo cap. iiii, littera «a», «d» et cap. v, littera «b»
 Compadres esse non posunt excommunicati, religiosi interdicti et qui non sunt confirmati cap. iiii, littera «g»
 Quomodo est interrogandus laycus de forma baptismi quando aliquem tempore necessitatis baptizavit cap. iiii, littera «c» (f. xxxiiii^v)
 Quomodo infans debet mergi et de pluribus aliis dubitationibus cap. iiii, littera «f»

- Capite quando sunt dande gratis pauperibus cap. III, litera «a», «g»
 Quomodo Chrisma, oleum Sanctum, oleum infirmorum sunt custodienda
 habenda et suplenda dum deficiunt et pro eis mitendi cap. III, littera «e»
 Precipitur sacerdotibus sub pena excomunionis et privationis beneficii
 quod quocumque tempore die vel hora vocati fuerint ad dictum
 sacramentum ministrandum ministrent cap. III, littera «g»
 Quid faciendum sit quando mulier laborans in partu, et infans emisit
 caput vel mulier moritur remanente infante vivo in utero cap. III,
 littera «h»
 Beneficium rectoriam, vel vicariam nullus debet recipere nisi prius fuerit
 presentatus abbati et curam animarum ab eo recipiat cap. XXVI, littera «c»
 Beneficia non possunt arrendari nisi clericis, nec notarias sub pena
 admissionis fructum unius anni cap. XLVIII
 Beneficia curata non possunt arrendari nisi clericis in sacris oridinibus
 constitutis cap. XLIX
 Beneficiati tenentur habere capudbrevia suorum beneficiorum cap. LI
 Beneficiatis mandatur facere inventarium seu capudbreve de omnibus
 possessionibus suarum ecclesiarum seu beneficiorum cap. XVII, littera
 «e»
 Benefici vacantis per mortem, fructus primi anni ascendentes sumam
 XV libras sunt aplicandi fabrice monasterii Sancti Petri Agerensis de
 consensu capituli et omnium rectorum cap. LII

C

- Caputbrevia debent habere beneficiati suorum beneficiorum cap. LI
 Cassus reservati Romano Pontifici cap. XXIX
 Cassus reservati domino abbati cap. XXX
 Cassus concessi curam animarum habentibus cap. XXXI
 Curati debent nuntiare populo quod nullus potest eos absolvere nisi
 satisfaciant de decimis de restitutionibus certis, de iniuntis in penitentia
 et quomodo debent dare notitiam domino abbati cap. XXXI, littera «b»
 Clerici habentes curam animarum debent exhortare populum seu
 parochianos suos ad dicendum orationem dominicam (f. XXXIVr)
 Credo in Deum, et Salvationem Beate Marie, et quod doceant filios
 suos dictas orationes cap. XVII, littera «a» et «b»
 Clerici curati debent exponere populo symbulum cap. XVII, littera «a»
 Quod in Quadragesima quando faciunt officium de feria dicant pro
 defunctis novem lectiones cap. XVII, littera «a»

Quod ad horas Beate Marie, non sedeant, nec ad Magnificat, nec ad nunc dimittis, nec ad Benedictus et ad quicumque vult et ad Gloria Patri semper asurgant cap. xvii, lit. «a», «b»

De penis quas incurrunt clerici require infra littera «p»

Quod ubi plures sunt presbyteri alternatim legant vel cantent psalmos puntuatim et sine sincopa ac etiam lectiones cap. xvii, littera «b»

Quod in festivitatibus duo cantent Al-leluia honorifice et dicant Gloria in Excelsis Deo in diebus festivis, et in hoc servetur regula Missales Romani et de Credo idem sed ob reverentiam domine nostre diebus Sabatinis Gloria in Excelsis dici, ponat cap. xvii, lit. «b»

Clericis curatis precipitur quod inquirent in sua parrochia si quis male et in honeste vivat et quod moneant male viventes et si renuerint corrigi consulant abbatem cap. xvii, lit. «c»

Clericis curatis precipitur quod cum audierint obitum sui parrochiam orent Deum pro eo, et exortent populum quod idem faciant cap. xvii, littera «d»

Clericis prohibetur ludere cum taxillis intresse expectaculis, coreis maxime mulierum. Intrare tabernas nisi itinerando, et intrare in domos mulierum suspecta[m] [sic], et discurrere per vicos atque plateas yre ad nundinas seu mercata vel ferias sine causa nec interesse suspensioni latronum, combustioni nec sanguini effusioni cap. xvii, littera «d»

Clericis beneficiatis prohibetur fide iubere feneratori et obligare bona movilia ornamenta alicui, alienare immovilia et movilia preciosa inconsulto abbate, mutum facere super ecclesias, et assignare titulum cap. xvii, littere «e» et contrafacientes sunt excommunicatim per cap. xxxix

(f. xxxivv) Clericis prohibetur renuntiare beneficium nisi in manibus abbatis cap. xvii, littera «f» Clericis prohibetur uti botonibus nisi de panno et prohibetur uti vestibus rubeis et viridibus, nec virgatis ac apertis cap. xvii, littera «g»

Et imponitur pena contrafacientibus primo x solidos cap. xviii, et i solido in cap. xix

Clericis precipitur abstinere se a crapula, et ebrietate et mimis ioculatoribus et instrionibus non incedant, sotularibus cordatis non utantur nec selis, frenis pectoralibus deauratis cap. xvii, littera «g»

Clericis prohibetur emere grànum, vinum, oleum et alias merces ut carius vendant et exercere officia comercia maxime in honesta secularia, et vices potentuum aut procuraciones assumere cap. xvii, littera «g»

- Clerici quomodo posunt facere testamentum require infra littera «C»
 Clericus nullus sententiam sanguis ferat, dictet scribat, nec litteras pro difidamento, nec portet arma, nec nutriat comam nec barbam cap. XVII, littera «g»
- Clericis curatis vel rectoribus prohibetur cum pecunis intuitu ecclesie adquisitis emat possessiones nomine suo proprio set nomine ecclesie sub pena sacrilegi et privationis beneficii cap. XII, littera «p»
- Clerici coniugati si gaudere volunt privilegio clericali deferant tonsuram et coronam congruentem nec secularia negocia exerceant cap. XVII, littera «b»
- Nullus clericus in sacra utatur arte chirurgica nec habeat mulierem suspectam in domo sub pena xx aureorum cap. XVII, littera «b»
- Canonici et quilibet clerici in officiis solempnibus portent suppellitia sub pena x solidos per qualibet vice et solempnia officia dicantur que cantantur cap. LIII
- Clerici concubinari publice tinentes concubinas sunt inhabiles etiam per duos menses posquam eas dimiserint ad beneficium obtinendum etiam si sit patrimoniale, et ad ordines sacros recipiendos cap. LVII, littera «b»
- Clausula ponenda in collationibus beneficiorum et quomodo tenentes concubinas per duos menses post publicationem constitutionis speciosus prefiliis hominum sunt privandi tertia parte fructum suorum beneficiorum, et si per alios duos menses post primos (f. xxxv) alia tertia parte, et si per alios duos post quattuor primos alia tertia parte cap. LVII, littera «C»
- Si clerici concubinari aliqua partem fructuum qua privati fuerint temerarie retinuerint ad restitutionem sunt compellendi per prelatos suos quibus prelatis sub virtute obedientie hoc precipit, et si per quattuor menses post sex primos indurati non dimiserint sunt privati beneficiis cap. LVII, lit. «d»
- Si fuerint privati beneficiis post privationem sunt denunciandi in habiles ad beneficia obtinenda et ad sacros ordines recipiendos et si fructus beneficiorum quibus privati fuerint receperunt sunt excommunicati ipso facto et non debent absolvi antequam faciant integram restitutionem cap. LVII, littera «e»
- Fructus quibus privati fuerint concubinari dividuntur secundum due partes pro servitio beneficiorum, et tertia pars per ordinario concubinariorum, et si concubinari per duos menses ante mortem

- suam non dimisserint concubinas sunt intestabiles, et bona ipsorum sunt confiscata cap. LVII, littera «f»
- Et sunt dividenda ut in cap. LVII, littera «a», «b»
- Concubinariii et concubine quarere debent eclesiastica sepultura et inter essentes illorum sepulture sunt excommunicati et interdictum cimiterium donec corpora exhumentur et eiciantur a cimiterio cap. LVII, littera «a», «g»
- Per confiscationem bonorum concubinariorum non debet fieri preiudicium ecclesis vel aliis ius in dictis bonis habentibus et mandatur prelati virtute obedientie sint diligentes in exhigendis dictis penis et faciant testes synodales, qui inquirant et denuncient tales concubinarios cap. LVII, littera «i»
- Compadres qui esse possunt vide supra baptismus
- Confirmationis sacramentum ministratur per episcopos et populus debet exhortari et moneri ad recipiendum dictum sacramentum confirmationis, et de effectu eius et que possunt facere episcopi cap. VII, littera «a»
- Confirmatio, et baptismus sunt non iterantur et in confirmatione sicut in baptismo contrahitur compternitas et de materia et forma eius cap. VII, littera «b»
- Chrisma, oleum sanctum, oleum infirmorum recipere debent (f. xxxv) rectores ab ecclesia agerense per totam octavam Pasche contrafacientes puniuntur arbitro abbatis cap. VIII, lit. «a»
- Mandatur sachte agerense non recipiat libra cere a rectoribus cap. VIII, lit. «b»
- Constitutiones sacri concilii tarraconense contra invasores debent observari cap. XXII, lit. «b» et in fine cap. XXVI, lit. «e»
- Constitutiones provinciales tarraconenses contra notarios, vel scribentes contractus vel instrumenta aliqua in parrochiis alienis approbantur cap. XLVI, littera «C»
- Constitutiones synodales abbatiales debent habere rectores abbatiatus sub pena excomunionis cap. XXVI, lit. «g» et sub pena xx solidos cap. XXXVII et sub pena v morabatinorum cap. XLVIII
- Confirmantur constitutiones domini Petri et non observantes puniuntur pena arbitraria cap. XXXVI
- Constitutiones de ultionis voluntatibus debent rectores legere et publicare certis diebus sub pena xx solidos cap. XL, litt. «C» in fine et cap. LIII

Corporalia altaris qualia debent esse quomodo munda et lavanda require
infra Eucharistia vel missa

Confessiones sunt audiende in ecclesiis require infra pecunia

D

Pro defunctis quid renentur facere curati, vide cap. xvii, littera «d»

Decimas non solventes, vel primicias non debent absolvi nisi satisfaciant
quibus debentur cap. xxxi, littera «b»

E

Excommunicatio est maior pena ecclesiastica ideo cautius debet procedi ad
eam proferendam cap. xx, lit. «a»

Excommunicare possunt rectores ex consuetudine sed non debent proferre
excommunicationem nisi in scriptis et monitione premissa et causa
propter quam proferretur excommunicatio de excommunicationis forma
et quod infra mensem est tradenda copia excommunicato si eam
petierit cap. xx, lit. «a»

Non servantibus predictam formam per mensem erit interdictus ingressus
ecclesie, et expensis et interesse condenabuntur excommunicato et si
interim celebraverint erunt irregulares et indispensables nisi per
Summum Pontificem cap. xx, lit. «b»

Excommunicatos negligens in petenda absolutionem quomodo sit
puniendus require infra pena

Quando excommunicatus intraverit in ecclesia dum divinum officium (f.
xxxvii) celebratur monitus noluerit exire quid faciet sacerdos et etiam
quando est secretus excommunicatus cap. xx, lit. «b»

De interdicto require infra litter «g» et cap. xx, litter «c»

Que sacramenta ministrantur tempore interdicti et que non require infra
littera «g» et cap. xx, littera «c»

Quomodo debent absolvi excommunicati, require supra in littera «a»

Excommunicatio est medicinalis non mortalis disciplina cap. xxi, lit. «a»

Excommunicantur occisores depredatores mutilatores invasores clericorum
et personarum et rerum ecclesiasticarum et persone querelantes debent
prestare cautionem de stando iuri, et eadem excommunicatione ligantur
servitores defensores receptatores, et in villa vel loco in quo fuerint
debetur cessare a divinis cap. xxii, littera «a»

Et si dicti excommunicati mortui fuerint absque satisfacione condigna
licet fuerint absoluti in articulo mortis corpora eorum non tradant

ecclesiastice sepulture quo usque satisfactum fuerit dampnum passis, et licet predicti ingenne sint excommunicati non sunt evitandi nisi facti evidèntia, confessione vel declaratione constet cap. XXII, lit. «b»

Exemptio

Multi iniqui venerunt contra exemptionem abbaciatus agerensis, «cum sit exemptus», et cum omnibus membris et inmediate Romane Ecclesie subiectus cap. XXXV, littera «a»

Quicumque non observaverint dictam exemptionem seu contra eam venerint incurrunt, penem excommunicationis ut privationis beneficiorum cap. XXXV, lit. «b»

Extrema unctio debet cum magna reverentia infirmis adultis monstrari cap. XL, littera «a»

Pro extrema unctione nihil debet exigi set si quid gratis datur potest accipi cap. XL, lit. «b»

Eucharistia reverenter debet ferri ad infirmum lumine precedente aqua benedicta, crux et campanella et de modo dandi infirmo cap. XII, lit. «a»

Populus est admonendus et inducendus ad devotionem reverentiam et ad sociandum corpus Domini Nostri Iesu Christi cap. XII, littera «a»

Nullus debet ferre Corpus Christi nisi sacerdos et si in casu necessitatis diaconus tunc cum magna reverentia ut dictum est supra, et dicendo psalmos et orationes cap. XII, lit. «b»

Hostie sunt renovande VIII in VIII diebus cap. XII, lit. «c»

Quomodo se debet habere sacerdos tempore interdici in missa celebranda, et quod nullus sine superpellicis deserviat altaribus, et quoniam ponat III missas celebrare cap. XII, lit. «d»

Nullus missam celebret nisi canonicas psalmus dixerit matutur et primam (f. XXXXVII)

Ubi est consuetudo et lintheamina altaris munda, et ampulas vini et aque et alia ornamenta havere debet, et prohibetur ut sacerdotes proprios filios habeant dum missam celebrant sub pena XX solidorum cap. XII, lit. «e»

De quibus memoriam habere debent sacerdotes in primo memento, et in secundo et quomodo se debent habere in consecratione corporis sacratissimo domini nostri Iesu Christi cap. XII, lit. «f»

Precipitur vinum rubeum seu nigrum habere pro missis celebrandis, et si aliquid ceciderit in corporalibus vel ultra quomodo se debet regere, et quantum vel qualem facere penitentiam, et que corporalia sint munda cap. XII, lit. «g»

Si musca vel aranea in calice ceciderit, et si infirmus recepto Corpore
 Chriti vomitum fecerit quomodo se debet regere cap. XII, littera «b»
 Quilibet christianus saltem in Pascha debet recipere Eucharistiam sub
 certis penis, et ante communionem monendi sunt parrochiani ne sint
 in peccato mortali dum venient ad Eucharistiam suscipiendam, et si
 dum veniunt sunt in peccato mortali occulto vel publico monendi
 sunt cap. XII, lit. «i» cetera quibus deficiunt re, infra missa
 Eucharistia quando es tradenda mulieribus post partum, et quando
 suspendendis cap. XII, lit. «b»
 Excommunicatus quomodo cumque sit excommunicatus quomodo debet
 absolvi supra lit. «a»
 Excommunicatus compater esse non potest, supra baptismus supra littera «a»
 Emere non potest sacerdos cum pecuniis intuitu ecclesie acquisitis
 possessiones nomine suo proprio require supra cap. clericus

F

Fabrice ecclesie monasterii sancti Petri Agerense in testamentis aliquid
 dimittere debent ut lucrentur indulgentias concessas dicto monasterio
 per pontifices romanos, et indulgentias concessas dicto monasterio per
 pontifices romanos, et indulgentias abbatum, et ad hoc per notarios
 sunt monendi sub certis penis tempore faciendi testamentum, et
 constitutio debet legi populo, et notarii contrafacientes puniuntur
 arbitrio abbatis cap. LIII
 Fratres minores et predicatorum debent honorifice et eis in suis
 necessitatibus subveniri cap. XVII, lit. «f»
 Quando posunt audire confessiones requirere infra penitentia
 Festa colenda ponuntur cap. XLV
 Fructus beneficiorum, require supra lit. «b» et «c»

H

Hore Beate Marie quando et quomodo sunt dicende require supra littera
 «c» et «e» infra missa hostie vide supra Eucharistia et infra missa.

I

Ieiunia que et quod sunt, et a quibus alis in eis abstinence et que
 conceduntur et de letaniis et quattuor temporum, et diebus mercurii
 et sabbati quattuor temporum Penthecostes et de vigilia Ascensionis
 Domini cap. XVII, lit. «c»

Ieiunatur vigilia festi occurrentis die lune in sabbato precedentis dominice cap. xvii, lit. «d»

Interdicto loco vel villa, quod sit agendum require supra excommunicatio et cap. xx, lit. «c»

De infantibus expositis et oppresis cap. xxxviii

Iuramenti transgressor qua pena sit puniendus cap. xxxiii et re infra

Instrumenta et capud brevia beneficiorum debent custodiri sub pena excommunicationis cap. l

L

Ludus est prohibitus clericis cap. xvii, littera «d» et contrafacientes incurrunt penam XX solidos cap. xxvii

Legende sunt constitutiones que sunt clericorum clericis et que sunt laycorum laycis in aliquibus diebus cap. xxvi, lit. «g»

Layci non debent uti vestibus benedictus require infra missa.

M

Matrimonium potest esse omnes gentes et debet celebrari cum honore et reverentia, sine risu et ioco ne contennatur [sic], et infancie ecclesie, et antea quam fiat matrimonium debent fieri banna seu monitiones in ecclesia per octo dies sub pena excomunionis, et que verba contrahitur matrimonium et quis modus servandus est cap. xiii, lit. «a»

Limitatur terminus octo dierum per cap. xiiii, lit. «b»

Matrimonia clandestina seu sponsalia sunt prohibenda per habentes curam animarum cap. xiii, lit. «b»

Monitiones predicte sunt fiende in ecclesiis in cuius parrochia volentes contrahere longam fecerunt moram et in parrochia in qua suum domicilium transtulerunt, et precipitur ne fiat sortilegia, maleficia et ligationes sub pena excommunicationis et qui sciunt impedimenta matrimonii sicut votum, ordo, consanguinitas, affinitas cultus disperitas compaternitas et huiusmodi in ea denuncient, et quod sacerdotes non audeant facere matrimonia in casu dubio in consulto abbate cap. xiii, lit. «b»

Sacerdotes non debent aliquid exigere ante nuptiatum benedictionum. (f. xxxvii) nec ante sepulturam, set potestas servetur laudabilis consuetudo, et lyci ad eam observandam compellantur. Et prohibetur nec aliquam mulier absente viro suo quantumcumque annorum numero presumat contrahere cum alio, donec certa sit de morte viri sui. Et precipitur

sacerdotibus quod si quis eis confiteatur fidem dedisse alicui mulieri et post fidem datam eam cognovit non dent illi licentiam cum alia contrahendi matrimonium cap. XIII, lit. «a», «c»

Nec inter sint clandestinis matrimoniis

Mandatur sacerdotibus ne personas ignotas sive unam sive omnes matrimonialiter copulare presumant, et quod tale matrimonium sine licentia abbate fieri non potest et hoc populo nuncient, nec aliquis sacerdos admitat parrochianum vel parrochianam alterius ignorante proprio sacerdotes ad matrimonium contrahendum. Et mandatur nec celebrent nuptias temporibus prohibetur ad ecclesia et que sunt illa tempora, in cap. XIII, littera «d»

Sponsalia non debent fieri nisi publice in ecclesiis vel in ianuis ecclesiarum sub pena excommunicationis ipso facto et quod nullus laycus audeat facere sponsalia per verba de presentibus sub pena excommunicationis late sententie cap. XIII, littera «b»

Missa

Missa post meridiem non est celebranda, nec ante diem exceptis certis diebus cap. XII, lit. «i»

Hostias de puro grano frumenti facere debent presbiteri, et quoniam aliqua hostia fuerit reperta sub palla altaris et dubitatur si sit consecrata post sumptionem sanguinis sacerdos eam recipere debet hoc idem de particula reperta in altari cap. XII, lit. «k»

Nullus sacerdos sub excommunicationis pena extra ecclesiam missam celebrat scilicet in oratorio privato vel domo sine licentiam expressa abbate, nec inceptam dimitat nisi causa infirmitatis, et tunc videatur consilium quomodo se debeat regere cap. XII, lit. «a», «l»

In calice Magnus de vino quam de aqua poni debet et supra corporalia consecrata ab episcopo et non supra alia celebrari, et cum calice argenteo vel staneo et cum vino puro et aqua elementalibus celebrent sacerdotes cap. XII, littera «m»

Existens in peccato mortali celebrare non debet nisi prius confiteatur et si non invenerit confessorem ibi datur consilium. Et excipiuntur aliqui casus cap. XII, lit. «m»

Corporalia, quomodo debent lavari, et aqua oblutionis (f. XXXVIII) ubi recondatur, et ornamenta missarum et cruces, calices et omnia ornamenta ad cultum divinum necessaria a quibus debent consecrari et benedici cap. XII, lit. «m»

Corporalia et ornamenta vetustate consumpta debent conburi et cineres recondatur ubi nullus transitum faciat cap. XII, littera «n»
 Prohibentur layci uti vestibus benedictis et edificare ecclesiam altare. Capella et alia loca religiosa sine licentia expressa abbatis cap. XII, littera «o» alia que hic deficient vide supra Eucharistia

N

Notari non posunt sine licentia abbatis vel rectoris loci contractus vel instrumenta aliqua recipere facere. Contrafacientes ipso facto sunt excommunicati secundum constitutiones provinciales tarraconenses cap. XLVI, littera «b» et «c»

Notarie seu scribanie sunt rectorum ecclesiarum et approbantur constitutiones provinciales circa predicta cap. XLVI, littera «c»

Notarii extrahentes prothocola a parrochia propria sunt excommunicati ipso facto, et non nisi clericis est danda licentia scribendi, nec arrendande sunt scribanie nisi clericis, et de licentia abbatis cap. XLVI, littera «d» et cap. XLVII. Et contrafacientes incurrunt penam «L» solidos pro quolibet vice cap. XLVI, lit. «d»

Mandatur rectoribus supradictos excommunicatos in ecclesiis denunciare et evitari, et legere seu publicare dictam constitutionem diebus festivis sub pena XX solidos cap. XLVI, littera «e» in fine

Mandatur notariis quod non in cedula seu in libris recipiant scribant testamenta et alios contractus cap. XLVII, lit. «a»

Mandatur etiam quod non tradantur, nec redantur in forma publica nisi prius de verbo ad verbum et sine et contra scribantur in prothocollis suis contrafacientes incurrunt penam XX libras cap. XLVII, lit. «a», «b»

O

Ordinandis mandatur quod ante quolibet quattuor tempora per expatium [sic] unius mensis se presentent abbati qui eos examinet, et litteras comendativas eis concedat ad episcopos ordinaturos in quibus et cap. XV, littera «a»

Ad ordines quomodo ire debeant et de qualitatibus ordinandorum cap. XV, lit. «b»

Officium divinum sicut in ecclesia monasterii Sancti Petri Agerensis in (f. XXXVIII^v) toto abbatiatu debent celebrare sub pena excommunicationis ipso facto cap. XVI

Officium defunctorum require ut supra, clericus

Officium solempne dicitur quod cantatur cap. LIV

Purgationes vulgares non fiant quia supersticione sunt cap. XVII, lit. «e»

Penam sacerdotum non servantium formam et ordinem in proferenda excommunicatione vide in cap. XX, lit. «b»

Penam clericorum portantium vestes et prohibitas vide cap. XVII, lit. «g» et supra clericus

Pena unius libre cere multetur excommunicatus si per mensem negligens fuerit in petenda absolutione, et si per duos menses et usque ad annum continuum, quomodo est puniendus vide cap. XXI, lit. «a»

Penam «L» solidos incurrit quilibet clericus extrahens gladium irato animo et rector penam excommunicationis si non ceperit clericum homicidam sacrilegum, furem in iurisdictione abbate illa delicta comitentem cap. XXVI, lit. «a»

Penam impositam laycis quando de nocte et sine lumine et cum gladio vadunt. Incurrunt clerici et etiam in bannis factis per fructibus conservandis vel furandis cap. XXVI, littera «b»

P

Penam excommunicationis incurrit sacerdos qui differt restituere restitutiones aliquorum damnorum sibi datas ut restituat dicta damna passis et in consulto abbate ponunt in ecclesiis laycos vel clericos prebendarios vel porcionarios cap. XXVI, lit. «c»

Penam excommunicationis incurrit qui interponit personas potentes per impretando beneficium iam per abbatem collatum et precipitur quod nullus faciat pactum cum patronis ecclesiarum antequam sit abbati presentatus cap. XXVI, littera «d»

Precipitur curatos que sciant et exponant populis articulis fidei et decem precepta legis cap. XXVI, lit. «e»

Precipitur constitutiones servari sub excommunicationis pena cap. XXVI, lit. «f»

Pena posita laudentibus require ut supra ludus que est XX solidos cap. XXVII

Penam XX solidos incurrit recipiens vicarium ad regimen cure animarum antequam sit presentatus abbati cap. XXVIII

Penitentia

Penitentia est secunda tabula post naufragium et quod sit penitentia, et quomodo populi sunt monendi ad penitentiam, et debent confiteri (f.

- xxxviii) proprio sacerdote, vel fratribus minoribus vel predicatoribus electis et admissis cap. IX, littera «a»
- Penitentiae confessiones non sunt audiende nisi in ecclesiis, et de quomodo debent stare confessores, et se debent habere in confessionibus cap. IX, littera «b»
- Quomodo confessores audita confessione debet interrogare confitentes et quomodo se debent habere cum confitente nolente abstinere a peccato cap. IX, littera «c»
- Quomodo in penitentibus iniungendis, et consiliis dandis se debent habere cap. IX, littera «d»
- Quomodo se habeant in maioribus peccatis et que sunt peccata maiora et quibus remittere debent confitentes vel a quibus consilium habendum cap. IX, littera «e»
- Quomodo se debent habere supra restitutionibus confessores quando peccata sunt occulta et etiam quando confitens est infirmus cap. IX, lit. «f»
- Si confessor iniungit missas celebrandas non debet ipse illas celebrare nec debet querere nomina illorum cum quibus confitens peccavit nec aliquomodo vel signo revelare confessionem, vel peccata contrarium faciens est deponendus cap. IX, lit. «g»
- Mandatur confessoribus certas condiciones servari et interrogationes et exhortationes et monitiones fieri ut integre confiteantur cap. IX, lit. «b»
- Penitentiae debent esse contrarie peccatis, et si peccator recusat facere vel complere penitentias, est inducendus, exponendo et vitam eternam et penas inferni et purgatorii cap. IX, lit. «i»
- Penitur forma absolutionis, et dicit tres esse partes penitentiae cap. IX, lit. «k»
- Quomo[do] fieri debeat restitutio, si res est certa vel incerta cap. IX, littera «l»
- Nomina confitentium debent scribi, et si quis discedat infra annum sine confessione non tradatur ecclesie sepultura cap. IX, lit. «m»
- Non scribes nomina confitentium in Quadragesima vel circa, et ultra incurrunt penam unius marabatini cap. x, littera «b»
- Sub pena obedientie et x solidorum habentes curam animarum debent legere populo constitutionem de infantibus opresis, certis diebus cap. xxxviii
- Et penitentia solempnis est danda opressoribus infantium (f. xxxviii) sub pena xx solidorum debent publicare curati certis diebus populo ut

manumissores testamentorum redant comptum infra annum cap.
XL, littera «C» in fine

Penam centum solidorum incurrit periurus cap. XXXII

Parrochiani tenentur facere claves pro custodia fontium baptismalium et
Eucharistia cap. VI

Q

Questores non debent admitti sine litteris abbatis romanibus ibi
positis cap. XVII, littera «f»

R

Rectoribus mandatur quod quolibet anno legant populo constitutiones
super matrimonii contrahendis cap. XIII, lit. «a», «b» in fine

Regimen alicuius ecclesie non debet quis recipere antequam sit presentatus
abbati sub pena XX solidorum cap. XXVIII, littera «a»

Rector habens causam legitimam se absentandi vel si est infirmus potest
per XV dies comitere vices suas et recipiens predictos XV dies non
incurrit dictam penam cap. XXVIII, littera «b»

Non residentes post spatium unius mensis a tempore adepti possessionis
mitunt fructus unius anni ipso facto suorum beneficiorum cap. IV,
littera «a»

Non residentes post spatium unius mensis a tempore adepti possessionis
mitunt fructus unius anni ipso facto suorum beneficiorum cap. IV,
littera «a»

Non residentes sine licentia abbatis tenentur post mensem per se vel per
procuratorem renunciare dictum beneficium et caputbrevia restituere,
vel tradere in manibus abbatis et fructus pro prorrata sub pena
excommunicationis cap. IV, littera «b»

Rectores et alii clerici habeant licentiam eligendi confessorem preter
canonicos cap. LVI

Rectores non possunt arrendare suas curas, nisi in sacris ordinibus
constitutis cap. XLX (?)

Renunciare beneficium, require supra clerici.

Restitutio. Require supra penitentia.

S

Sacerdos curatus ad synodum veniens, debet portare nomina suorum
parrochianorum qui illo anno diceserunt cap. XVII, littera «d»

Quando sunt ituri ad synodum visitent infirmos et dent notitiam
parrochianis suis et etiam quando revertuntur a synodo cap. XVII,
littera «f»

De synodo celebranda cap. Primo

Septem sunt Sacramenta cap. III, littera «a»

(f. XXXIXr) Sacramentum baptismi cap. III

Sacramentum Confirmationis. Require supra Confirmatio et cap. VII

Sacramentum matrimoni. Require supra Matrimonium et cap. XIII

Sacramentum Penitentiae. Require supra Penitentia et cap. IX

Sacramentum Ordinis. Require supra ordo et cap. XV

Sacramentum Eucharistiae. Require supra Eucharistiae et cap. XII

Sacramentum Extremaunctionis. Require extraunctionis et cap. XI

Sacramenta que tempore interdicti possunt ministrari et quibus cap. XX,
littera «c»

Precipitur quod nullus inducat ad eligendum sepulturam in infirmitate
quam in sanitate in suo cimiterio nec recipiat alienum parrochianum,
ad ecclesiasticam sepulturam sine licentia proprii sacerdotis cap.
XXIII, littera «a»

Prohibetur laycis intra ecclesias sepeliri sine licentia abbatis cap. XXIII,
littera «b»

Precipitur que sacerdotes sepeliantur cum vestibus sacerdotalibus quas
ipsi a principio sui sacerdotii habere debent cap. XXIII, littera «b»

Aditur pena excommunicationis inducentes ad sepulturam eligendam in
propriis cimiteris cap. XXIII, littera «a»

Sepeliri possunt intra ecclesias habentes curam animarum solvendo
quinque solidos annuales pro aniversariis nisi in vita fecerint aliquas
capellas cap. XXV

Subsidium non nisi moderatum debet petere dominus abbas et de forma
exhigendi cap. XXVI, littera «d»

Statu(tu)m domini legati sabinensis et confirmationes constitutionum
concili provincialis tarraconenses contra invasores precipitur
observari cap. XXVI, littera «e»

Ad synodum venire tenentur rectores tunc sub pena x solidorum in diebus
statutis cap. XXVI, littera «g» in fine

De die in qua est synodus celebranda cap. I et cap. II, limitat primum
capitulum et cap. III limitat duo prima «c»

Ad synodum in quo habitu venire debent clerici cap. I, littera «b»

In synodo nihil per ababtem est exhigendum et veniendo ad synnodum

non nimis debent festinare, nec magnam moram ibi trahere cap. I, littera «c»

Ad synodum rectores et habentes curam animarum venire tenentur et (f. XXXIX^v) impediti mittere procuratores, et quomodo se debent habere in itinere cap. I, littera «d»

Et de venio in vienium ad synodum venire consueverant per cap. II, littera «b»

Si nunc non tenentur venire nisi citari et debent citari dicti rectores et habentes curam animarum spensis suis propriis cap. III, littera «c»

Superpellicia portare debent venientes ad synodum, require supra clerici.

T

Testamentorum et manumissores tenentur intra annum a die mortis complere legata ad pias causas, et dare rationem de testamentis sub pena excommunicationis cap. XL, lit. «a»

Limitata fuit dicta constitutio per constitutionem non debet que est cap. XLII, lit. «b»

Testamentum facere posunt clerici abbaciatu agerensis dimitendo domino abbati tres marabatinos cap. XLI

In testamentis debent fieri mentionem de aliquibus et notarii debent inducere ad mencionem faciendam testamentarios scilicet de fabrica ecclesie Sancti Petri Agerensis cap. LIII

V

Votum si consensu virorum mulieres facere non debent cap. XIII, littera «a», «d» in fine

Venientes ad vigílias sunt monendi quod honeste se habeant et non faciant coreas in ecclesias et cimiteria cap. XVII, littera «e»

Quibus vestibus et coloribus debent uti clerici, require supra clerici vestes proprias sacerdotales debent habere presbyteri in principio sui presbyteratus cap. XXIII, littera «b»

Deo gratias

Impressum atque explicitum Barcinone per Joannem Rosembach alemanicum impressore que diligentissimum. Anno Domini M D XVIII vicesimo primo die juni